

Az információs műveltség
fejlesztésének lehetőségei:
Tapasztalatok a könyvtárbuszon

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
2. A kutatás legfontosabb fogalmai.....	6
2.1. Információs műveltség.....	6
2.2. Hátrányos helyzet.....	8
2.3. Nem formális tanulási környezet	11
3. A programterv	13
3. 1. A Program Adatai	13
4. A programterv gyakorlatban történő kipróbálása.....	19
4. 1. Színtér	19
4. 2. Gyakorlati tapasztalatok.....	21
5. Konklúzió.....	33
Bibliográfia.....	35
Mellékletek.....	40
1. modul	40
2. modul	45

1. Bevezetés

A tudás megszerzése az információs társadalom eljövételével sem vált gyerekjátékká. A modern kor emberének át kell küzdenie magát azon az információdzsungelen, amelynek folyamatos növekedését főleg az internet és a web 2.0-ás alkalmazások biztosítják. Ma már olyan könnyű különböző tartalmakat létrehozni, mindenféle korlát, követelmény és ellenőrzés nélkül, hogy jogosan merül fel a kérdés: Ki az, aki nem vész el ebben az áradatban? Aki megtalálja a számára releváns információkat, és azokat kritikusan kezeli, majd hatékonyan hasznosítja őket, végül pedig ő maga is olyan tartalmakat, tudományos munkákat hoz létre, amelyek mások számára hasznosak? A válasz egyszerű: aki stabil információs műveltséggel rendelkezik.

„A WIP [World Internet Projekt] adatai is hasonló helyzetet regisztrálnak: az infokommunikációs eszközökhöz való hozzáférés szempontjából a legkedvezőtlenebb helyzetben az idősök, a kistelepüléseken élők és a cigányok vannak.”¹ 2009-ben Nagy Attila és Péterfi Rita még így jellemezte a helyzetet, ám mostanára sokban változott a kép. Péterfi Rita jelenleg a Pest Megyei Könyvtár hálózati osztályán dolgozik, ahol a KSZR rendszerbe tartozó kistelepülések ellátásáról gondoskodnak. Egy szakmai beszélgetés során kifejtette: mára nagyon sokat változott a számítógépes szolgáltatásokra való igény. Nagyon ritka, hogy bármelyik településen összegyűlne a minimálisan meghatározott létszámnak megfelelő jelentkező egy számítógépes felhasználóképzésre. A távszolgáltatásokat egyre többen igénylik, ám sok helyen senki sem látogatja a Teleházakat, mivel mindenki, akinek számítógépre van szüksége, már rendelkezik otthonival.

Sudár Annamária ugyancsak 2009-ben fogalmazta meg a következő gondolatot: „Az olvasásra nevelés – a betűre való éhségérzet megteremtése – már nem képzelhető el számítástechnika adta lehetőségek nélkül.”² A könyvtáraknak tehát, ha fejleszteni akarják az olvasóikat, mindenképpen számolniuk kell a számítógépes eszközökkel, ám már egyáltalán nem olyan szempontból, mint pár évvel korábban. Egyre több háztatásban található számítógép és egyre kevesebben igényelnek képzést a számítógép használatával kapcsolatban. Az információs műveltség területén azonban komoly hiányosságok tapasztalhatóak, amellyel

¹ Péterfi Rita, Nagy Attila: Adatok az olvasásról, a könyvtár-, a számítógép- és az internethasználatról. In: Az olvasáskultúra fejlesztése: koncepciók, programok és kampányok. Budapest: Könyvtári Intézet, 2009. 109. old.

² Sudár Annamária: „...Ha a gyerkőc már úgyis ott ücsörög reggeltől estig” – avagy a világháló mint elsődleges forrás (?). In: Az olvasáskultúra fejlesztése: koncepciók, programok és kampányok. Budapest: Könyvtári Intézet, 2009. 129. old.

foglalkozni kell. Nem elég az eszköz használatának tudása, hanem az azon keresztül beszerezhető információkat is tudni kell használni.

2012-től a könyvtár feladatai között hivatalosan is szerepel az információs műveltség fejlesztése.³ Ez egy olyan kompetencia, amire mindenkinek szüksége van az életben való boldoguláshoz, így különösen nagy hangsúlyt kell fektetnünk erre a gyermekek oktatásában. Ennek ellenére maga a fogalom is nehezen veti meg a lábát a hazai közbeszédben, nem is beszélve arról, hogy néhány neves kutatót leszámítva, nagyon kevesen foglalkoznak ezzel a területtel, főleg nem az elmélet gyakorlatba való átültetésével. Kutatásomat a hátrányos helyzetű gyerekekre szűkítettem, mivel úgy gondoltam, ők egyébként is hátránnyal indulhatnak a munkaerőpiacon zajló versenyben, így egy különösen fontos célcsoportját képezik ennek a fejlesztési területnek.

A kutatásom célkitűzése egy olyan program kialakítása volt, amely hatékonyan képes fejleszteni a gyerekek információs kompetenciáit. A projekt gyakorlati megvalósítása során a résztvevő gyermekek heti blokkokban ismerkednek meg egy-egy idegen nép kultúrájával. A programban szereplő feladatok elsődleges célja a gyerekek információs műveltségének fejlesztése, ugyanakkor a nem megszokott dolgok iránti nyitottságuk és elfogadó-képességük növelése. Mindezt úgy éri el, hogy közben a gyerekek például:

- jártasságot szerezzenek mind a nyomtatott, mind pedig az elektronikus dokumentumok használatában,
- képesek legyenek önállóan és hatékonyan keresni,
- megismerkedjenek és megbarátkozzanak a könyvtárral.

A kutatás második fázisa az elkészített programterv gyakorlati kipróbálásából áll. Itt a fő cél a korábban kitűzött célok sikeres elérésének bizonyítása. A program célcsoportját elsődlegesen 12-17 év közötti, gyermekotthonban élő gyermekek képezik. Dolgozatom során azt kívánom bemutatni, hogy a tervezet nem csak itt, de más környezetben is hatékonyan alkalmazható, például egy mozgókönyvtárban. Ennek érdekében foglalkozásokat tartottam a baranyai, sok esetben ormánsági falvakat járó könyvtárbusz olvasói között, és ezen módon teszteltem a programból kiemelt feladatokat. Az empirikus kutatás elvégzése kvalitatív módszerrel történt, a gyermekek fejlődésének folyamatos megfigyelésével.

A kutatás kezdete előtt a következő hipotéziseket fogalmaztam meg magamnak:

³ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről (Letöltve: 2014. április 8.) http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV&celpara=#lj73param

1. A hátrányos helyzetű gyerekek komoly elmaradással küzdenek az információs műveltség területén, amely nem feltétlenül párosul a számítógép-használati ismeretek hiányával.
2. Az általam kidolgozott program bármilyen terepen képes hatékonyan fejleszteni ezeket a kompetenciákat. A gyerekek pedig minimális figyelem mellett, rövid idő alatt is hatalmas fejlődésen mehetnek át.
3. A nem formális tanulási környezet ideális keretet szolgáltat az információs műveltség fejlesztésére, így a könyvtárak előtt álló lehetőségek szinte végtelennek tekinthetők.

A személyes véleményem az, hogy ez egy nagyon hálás fejlesztési terület, amely bár koránt sem könnyű, rengeteg akadályt és nehézséget tartogat, mégis olyan kutatási téma, amellyel érdemes és kell is foglalkozni. A program kialakításával még alapképzéses hallgatóként kezdtem foglalkozni, majd mesterképzéses tanulmányaim során dolgoztam ki részletekbe menően, illetve próbáltam ki a gyakorlatban.

2. A kutatás legfontosabb fogalmai

Kutatásom és maga az általam készített programterv is három kulcsfogalom köré épül: az információs műveltség, a hátrányos helyzet, illetve a nem formális tanulási környezet. Ezen fogalmak tisztázása után megválaszolhatóak lesznek a dolgozatom legfontosabb induló kérdései: vagyis kiket kívánok fejleszteni, milyen kompetencia területen, illetve milyen fizikai térben.

2.1. Információs műveltség

Az információs társadalom megjelenésével olyan új kompetenciák is kialakultak, amelyek híven tükrözik az új kor hozta lehetőségekkel járó elvárásokat. Ilyen az angolul information literacy-nek, magyarul pedig általában információs műveltségnek nevezett fogalom, azonban ez a kifejezés sajnos elég nehezen honosodik meg hazánkban. Gyakran tévesen a digitális írástudással azonosítják, ez azonban jóval több, mint a számítógépek gyakorlott használata. Az információs műveltség fogalmának meghatározására több kísérlet is született.

Talán a leggyakrabban idézett definíciót az Amerikai Könyvtárosok Egyesülete (American Library Association – ALA) fogalmazta meg: „Az információs műveltség azt jelenti, hogy az egyén felismeri, mikor van szüksége információra, és képes megtalálni, értékelni, valamint hasznosítani azt.”⁴

Az általam megfogalmazott, bővebb definíció szerint az információs műveltség az információk hatékony kezelésének képessége. A megfelelő szintű információs műveltséggel rendelkező személy:

- észleli és meg tudja fogalmazni az információ igényét;
- ismeri azokat a forrásokat, amelyeken keresztül megtalálhatja a választ a kérdéseire;
- képes hatékonyan keresőkérdéseket megfogalmazni az adott témában, majd sikeresen alkalmazza őket;
- értékelni tudja a keresés során kapott találatokat, vagyis kiszűri a számára releváns információkat az információs zajból, illetve azok közül ki tudja választani a megbízhatókat;
- a talált információkat beépíti a tudásába, majd hatékonyan és etikusan használja fel, amennyiben új tartalmat állít elő belőle.

⁴ American Library Association Presidential Committee on Information Literacy. Final Report. Chicago, American Library Association, 1989.

Az információs társadalom hozta technológiai fejlődés, illetve az internet kialakulása olyan információs áradatot eredményeztek, amelyek bizonyos szempontból megkönnyítik, bizonyos szempontból pedig megnehezítik az adatokhoz való hozzájutás folyamatát. Fontos, hogy az információs műveltség megjelenik és szükséges az életünk minden területén. Tévedés lenne azt gondolni, hogy az információs műveltség csupán a tudományos kutatások keresési folyamataiban van jelen. A fent leírt metódus ugyanúgy lejátszódik akkor is, amikor a buszmenetrendet próbáljuk megtudni, vagy amikor egy étel receptjét keressük az interneten. Ennél fogva, még ha kimondatlanul is, de a legtöbb munkavállalóval szemben elvárás, hogy minél hatékonyabb legyen ezen a területen.

Bár nagyon kevés kezdeményezés van, amely arra koncentrál, hogy hogyan lehetne ezt a képességet fejleszteni, akár a munkahelyen, akár a munkára felkészülve, szerencsére akad néhány ellenpélda. Az Open University iKnow (Information and Knowledge at Work)⁵ elnevezésű projektjének középpontjába a munkahelyek számára fontos információs műveltséggel kapcsolatos képességek feltárását és fejlesztését helyezték. Hat alapkompenciát határoztak meg, amelyek fejlesztésére mintafeladatokat dolgoztak ki, majd ezeket a gyakorlatban is kipróbálták. A program munkatársai igyekeztek minél több munkáltatóval összedolgozni, hogy realisabb képet kapjanak a feladatok működőképességéről. Így lett a tesztközönség része három nagyvállalat, egy kisvállalat, egy múzeum, valamint egy oktatási intézmény, összesen tíz munkavállaló (hat vezető és négy beosztott). A meghatározott alapkompenciák a következők voltak:

- a hatékony információkeresés képessége,
- annak megértése, hogyan találhatjuk meg gyorsan és hatékonyan az információt,
- miként mérhetjük a megtalált információ minőségét,
- hogyan kezelhetünk nagy mennyiségű információt,
- hogyan tegyük ezt jogszerűen a munkahelyen,
- miként legyünk naprakészek az információk segítségével.

A listát megnézve el kell ismernünk, hogy az információs műveltség fejlesztése, illetve a vele járó képességek használata kulcskérdés a munkaerőpiacon. Az iKnow-hoz hasonló kezdeményezések szükségessége megkérdőjelezhetetlen, ám ahhoz, hogy igazán sikeresek legyenek, már gyerekkorban meg kell kezdődnie a fejlesztésnek.

⁵ Reedy, Katharine; Mallett, Elizabeth; Soma, Natasha: iKnow: information skills in the 21st century workplace. In: Library and information research, 37. évf. (2013) 114. sz. 105-122. old.

2.2. Hátrányos helyzet

A hátrányos helyzet a modern társadalom egyik kulcsfogalmává vált, hiszen egyetlen ország sem képes stabil fejlődésre, amíg a kulturális és gazdasági olló nyílik, vagyis a társadalom fejlett és elmaradott része közötti távolság egyre csak nő. Ennek okán törvényi rendelkezés is van, amely az oktatás különböző szereplői számára írja elő a felzárkóztatásban betöltendő szerepet. A 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről a következőképpen rendelkezik az oktatási intézményekkel kapcsolatban: „Az általános iskola, a középfokú iskola köteles megszervezni a tanuló heti kötelező óraszámát és az osztályok engedélyezett heti időkeret különbözete terhére a tehetség kibontakoztatására, a hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatására, a beilleszkedési, tanulási nehézség, magatartási rendellenességgel diagnosztizált tanulók számára”⁶. Ugyanez a törvény megnevezi a tanárok feladatkörében a következőket: „a különleges bánásmódot igénylő gyermekekkel egyénileg foglalkozzon, szükség szerint együttműködjön gyógypedagógussal vagy a nevelést, oktatást segítő más szakemberekkel, a bármilyen oknál fogva hátrányos helyzetű gyermek, tanuló felzárkózását elősegítse”⁷.

A hátrányos helyzet megállapításáról ugyanakkor a 1997. évi XXXI. törvény – a gyermekvédelemről és a gyámügyi igazgatásról rendelkezik, a következőképpen:

„67/A. § (1) Hátrányos helyzetű az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében az alábbi körülmények közül egy fennáll:

a) a szülő vagy a családbafogadó gyám alacsony iskolai végzettsége, ha a gyermeket együtt nevelő mindkét szülőről, a gyermeket egyedül nevelő szülőről vagy a családbafogadó gyámról - önkéntes nyilatkozata alapján - megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor legfeljebb alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik,

b) a szülő vagy a családbafogadó gyám alacsony foglalkoztatottsága, ha a gyermeket nevelő szülők bármelyikéről vagy a családbafogadó gyámról megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor az Szt. 33. §-a szerinti aktív korúak ellátására jogosult vagy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésének időpontját megelőző 16 hónapon belül legalább 12 hónapig álláskeresőként nyilvántartott személy,

c) a gyermek elégtelen lakókörnyezete, illetve lakáskörülményei, ha megállapítható, hogy a gyermek a településre vonatkozó integrált településfejlesztési stratégiában szegregátumnak nyilvánított lakókörnyezetben vagy félkomfortos, komfort nélküli vagy szükséglakásban,

⁶ 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

⁷ 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

illetve olyan lakáskörülmények között él, ahol korlátozottan biztosítottak az egészséges fejlődéséhez szükséges feltételek.

(2) Halmozottan hátrányos helyzetű

a) az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében az (1) bekezdés a)-c) pontjaiban meghatározott körülmények közül legalább kettő fennáll,

b) a nevelésbe vett gyermek,

c) az utógondozói ellátásban részesülő és tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt.

(3) A gyámhatóság a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultság elbírálásával egyidejűleg kérelemre - külön döntésben, a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultsággal egyező időtartamra - megállapítja a gyermek, nagykorúvá vált gyermek hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetének fennállását.

(4) A hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultság megállapítását követően is kérelmezhető. Ebben az esetben az (1) bekezdésben meghatározott feltételek fennállását a kérelem benyújtásának időpontjára vonatkozólag kell vizsgálni, valamint a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet a kérelem benyújtásának napjától a fennálló rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény időtartamára állapítható meg.

(5) A gyámhatóság a tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt utógondozói ellátásának igénybevételét elrendelő határozatában megállapítja a halmozottan hátrányos helyzet fennállását. A gyámhatóság a gyermek nevelésbe vételét és a tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt utógondozói ellátásának igénybevételét elrendelő jogerős határozatát megküldi a 138. § (1) bekezdése szerinti nyilvántartást vezető gyámhatóság részére.

(6) A gyámhatóság a tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt utógondozói ellátásának megszűnése vagy megszüntetése esetén megállapítja a halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megszűnését. A gyámhatóság a gyermek nevelésbe vételének és a tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt utógondozói ellátásának megszűnéséről vagy megszüntetéséről szóló jogerős határozatát megküldi a 138. § (1) bekezdése szerinti nyilvántartást vezető gyámhatóság részére.”⁸

Itt meg kell jegyezni azt a gondolatot, miszerint attól függetlenül, hogy adott esetben a gyerekek hivatalosan nem számítanak hátrányos helyzetűnek, élhetnek olyan körülmények

⁸ 1997. évi XXXI. törvény – a gyermek védelemről és a gyámügyi igazgatásról

között, amelyek szükségessé teszik, hogy úgy kezeljük őket. Ugyanakkor, amíg egy formális tanulási szinten a tanárnak tudnia kell az ilyen hivatalos minősítésekről, addig ez mondjuk egy könyvtárban nem olyan egyértelmű, illetve talán nem is annyira mérvadó.

Ahogy korábban már említettem, nem találtam nyomát annak, hogy előttem valaki foglalkozott volna célirányosan ennek a rétegnek az információs műveltségével. Ezt a hiányt azonban nem feltétlenül az okozza, hogy más kutatók ezt a területet nem tartották fejlesztendőnek. A hátrányos helyzetű gyermekeknek sok esetben már az írással és az olvasással is komoly gondjaik vannak, ezért a kutatók többsége az olvasásfejlesztésre helyezi a hangsúlyt, de több olyan munka is született, amely a komplex fejlesztést tűzte ki célul, ilyen például Susan B. Neuman és Donna C. Celano közös könyve.⁹

Hazánkban a mélyszegénységben élő gyermekek számára több helyen szerveznek programokat, amelyekkel mind szociálisan, mind pedig szellemileg fejlesztik őket, ezek közül néhányat mindenképpen szeretnék megemlíteni.

A pécsi Zion Civil Menedék¹⁰ ifjúsági klubbot működtet, és önkéntesek bevonásával igyekszik közösséget biztosítani a rászoruló fiataloknak. A különböző fizikai és szellemi fejlesztő események (sport rendezvény, könyv és társasjátéklklub) mellett tanácsadó szolgáltatást is működtetnek.

Ugyancsak pécsi példa a Pécsi Szín-Tér Egyesület¹¹ munkája, akik alkotótábort, délutáni napközit és különböző fejlesztő foglalkozásokat szerveznek a pécsbányai gyerekek számára. Az egyesület talán legérdekesebb projektje a Murál Morál Program, amely egy Nicaraguából indult közösségépítő módszer. Úgy tűnhet, hogy ezek a programok nem egyértelműen kapcsolódnak az általam képviselt célokhoz, ám ez jóval komplexebb helyzet. Úgy gondolom, hogy a közösségépítő foglalkozások nélkül, amíg a gyermek nem bízik a társaiban és a tanárban, idegennek és feszélyezve érzi magát a környezetben, addig nincs meg a megfelelő közeg a hatékony fejlesztőpedagógiához. Ugyanakkor a fent leírt program megvalósítása például nagyban hozzájárulhat egy információs műveltség fejlesztő projekt sikeréhez.

⁹ Susan B. Neuman and Donna C. Celano: Giving Our Children a Fighting Chance. Poverty, Literacy, and the Development of Information Capital. New York: Teachers College Press, 2012.

¹⁰ <http://zionpecs.blogspot.hu/>

¹¹ <http://pecsiszinter.blogspot.hu/>

2.3. Nem formális tanulási környezet

A történelem során az egész életen át tartó tanulás (Life-Long Learning – LLL) fogalmával összekapcsolódva alakult a nem formális és az informális tanulási környezetek fogalma is. Hiszen a tanulási folyamat nem ér véget akkor, amikor kikerülünk az iskolapadból, hanem különböző szinteken tovább folytatódik, biztosítva az állandó fejlődést. Váczy Zsuzsa¹² elméleteit követve az iskolai és az iskolán kívüli tanulási folyamatokat három kategóriába sorolhatjuk, melyek a következők:

- a formális tanulás, vagyis az iskolai vagy egyéb képzési intézményben megvalósuló tanulás, amelynek elvégzéséről bizonyítványt vagy oklevelet kapunk;

- a nem formális tanulás, amely tudatosan szervezett tanulási tevékenység, ám oktatási intézményrendszeren kívüli eredményét nem feltétlenül ismerik el bizonyítvánnyal vagy oklevéllel;

- az informális tanulás pedig az az egész életen át tartó tanulási folyamatra leginkább jellemző forma, amely során az ember a napi tapasztalatok, élmények összegyűjtésével tesz szert tudásra.

Váczy a témában lezajlott tudományos áttörést Philip H. Coombs-nak és kutató társainak¹³ tulajdonítja, mivel ők voltak az elsők, akik a tanulási folyamatot nem az oktatási intézményrendszer, hanem a tanuló személy szemszögéből vizsgálták. Több kutató az informális és a nem formális, vagyis az iskolarendszeren kívül zajló tanulást a formálisnál sokkal hatékonyabbnak tartja, nézeteiket pedig több olyan kutatás igazolja, amelyet a harmadik világbeli népek között végeztek.

Ideális esetben azonban a három tanulási formának kiegészítenie kell egymást, így tehát hatékonyságuk összemérése nem feltétlenül célravezető. Ahogy 2006-os tanulmányában Csapó Benő fogalmaz: „A teljes életszakaszt átfogó (Life-Long Learning) és az élet minden területére kiterjedő (Life-Wide Learning) tanulás mind több ember számára válik hétköznapi realitássá. Ebből az következik, hogy az oktatás bármely területéről és szakaszáról legyen is szó, az nem tekinthet el a tanulás más szintjeinek hatásától. Mindinkább szükség van az iskolán kívüli és az iskolai tanulási folyamatok egységben történő szemlélésére, a már

¹² Váczy Zsuzsa: Fejlesztési lehetőségek nem formális tanulási környezetben (Letöltve: 2014. április 4.) http://olvasas.opkm.hu/Plugins/Interactive/Media/514/media/vaczyzs_fejlesztesilehetosegek.pdf

¹³ Coombs, Philip Philip Hall; Hallak, Jacques: Managing educational costs. Oxford University Press, 1972.

megszerzett és az aktuális tanulási folyamat során megszerzendő tudás, valamint a későbbi alkalmazási lehetőségek egységben kezelésére.”¹⁴

Ennek fényében tehát az általam kidolgozott programterv nem formális tanulási térben megvalósítandó, hiszen nem illeszkedik az iskolai környezethez, de tudatosan szervezett. A programot az oktatási tanterv kiegészítésének kell tekintenünk. Maga a tervezet is ennek érdekében ajánlja a megvalósítás idejét a nyári hónapokra ütemezni, hiszen így a gyerekeknek jut elég idejük és energiájuk mindkét tanulási formából a lehető legtöbbet kihozni.

¹⁴ Csapó Benő: A formális és nem-formális tanulás során szerzett tudás integrálása. In: Iskolakultúra, 2006. (16. évf.) 2. sz. 3-16. old.

3. A programterv

A következőkben az általam készített programterv szakmai alapjainak részletezése következik. Sajnos a programterv túl hosszú, így nem állt módomban az egészet mellékelni a dolgozatomhoz, csupán ezt a kiemelt bevezető részt, a kidolgozott feladatok nélkül. A mellékletek között azonban megtalálható további mintaként a programterv első két hete, melyből jól látszanak az általam alkalmazott feladattípusok, illetve a heti egységek szerkezetei.

A programterv a Nevelési Tudásdepó mintaprogramok felépítését követve készült.¹⁵

3. 1. A Program Adatai

A program címe: Kultúrák hetei

Program az információs műveltségért hátrányos helyzetű gyermekek számára

A program fejlesztőjének neve: Jávorka Brigitta

A program időtartama

12 projekthét vagy kb. 94 óra

Amelyből az első hét során a különböző információforrások (internetes portálok, könyvtári rendszer) kerül bemutatásra. A további hetek során pedig heti 1-1 nemzet kultúrája kerül középpontba.

A program célja

A program központi eleme az információs műveltség fejlesztése. Ez a fogalom ugyan még sokak számára ismeretlen, ám mégis mindannyiunk életében jelentősége van. A munkaerőpiacon például komoly hátrányt jelenthet ennek fejletlensége, gondoljunk csak mindjárt mindennek a kezdetére: az álláskeresésre. Ha nem ismerjük a megfelelő forrásokat, nem tudjuk megtalálni a végzettségünknek és a kompetenciáinknak megfelelő hirdetést, nem tudjuk kiszűrni az esetleg alaptalan ígéreteket, nagyon nehezen fogunk megfelelő állást találni. Arról már nem is beszélve, hogy a legtöbb állás számtalan olyan helyzetbe sodor

¹⁵ Nevelési Tudásdepó mintaprogramok (Letöltve: 2014. február 13.)
http://olvasas.opkm.hu/portal/menu/hirek/nevelési_tudasdepo_mintaprogramok

minket, ahol használnunk kell ezt a kompetenciát. Mivel a hátrányos helyzetű gyermekek esetében ez a kompetencia is nehezebben fejlődhet, így mindenképpen szükség van ebben a témában is a hátránykompenzációra.

Ugyanakkor a program során változatos módon próbáljuk a különböző kultúrákat megismertetni a gyerekekkel. Ezzel kívánjuk őket nyitottá és elfogadóvá tenni a kulturális másság felé, illetve felébreszteni bennük azt a természetes kíváncsiságot, amely a világ megismerésére irányul. Szeretnénk olyan betekintést nyújtani nekik, amely aztán felkeltheti az érdeklődésüket és motivációul szolgál a mélyebb elmerüléshez.

Ezen felül fontosnak tartjuk még, hogy a gyermekek megbarátkozzanak a könyvtárral, otthonosan mozogjanak benne, és elfogadják mint potenciális ismeretszerzési teret.

A program során elsajátítandó kompetenciák (ismeretek, fejlesztett képességek, attitűdök):

A tanuló a program bejezése után:

- Jártas a nyomtatott és az elektronikus dokumentumok használatában
- Képes önállóan és hatékonyan keresni
- Jól tájékozódik a könyvtárban, otthonosan mozog benne
- A populáris, szórakoztató weboldalakon kívül az internet ismeretterjesztő oldalait is használja
- Képes megkülönböztetni a fals információkat a megbízhatóaktól
- Saját véleményt alkot, és azt a többiek előtt felvállalja
- Képes a közösség előtt beszélni és előadni
- Önállóan és csoportban is hatékonyan dolgozik
- Nyitottá válik a társai véleménye felé
- Érdeklődően fordul más kultúrák felé
- Felismeri a különbségeket és a hasonlóságokat a különböző kultúrák között

A következő kompetenciaterületeket érinti elsősorban:

- Olvasás, szövegértés
- Anyanyelvi kommunikáció
- Digitális, információs kompetencia, digitális írástudás
- Kulturális tudatosság és kifejezőkészség
- Együttműködési készség, csapatmunka

Értékelés formája	Program közbeni formatív értékelés, egyéni, csoportos, önértékelés
Értékelés rendszeressége	A program és modulok végén, modul folyamán
Értékelés tartalma	A program, illetve a modul tananyagának feldolgozása, gyakorlati feladatvégzés, produktum létrehozása

Hasznos tudnivalók

A program eredeti célcsoportját a 12-18 éves hátrányos helyzetű gyermekek képezik. Ideális kivitelezésére a gyermekotthonok jelentenék a legmegfelelőbb környezetet, mivel itt biztosított a gyermekek folyamatos jelenléte és részvétele. Ugyanakkor bármilyen iskolai korrepetálás vagy különóra keretében, illetve kistélepi könyvtárban megvalósítható.

Mivel az életkori szórás igen magas, a legfiatalabb és a legidősebb gyerek között akár 6 év is lehet a korkülönbség, ezért fontos, hogy a különböző közös feladatoknál életkorilag vegyes csoportok kialakítására törekedjünk. Ez az idősebbek számára plusz szociális értékkel is bír, hiszen megtanulnak vigyázni és odafigyelni a kisebbekre.

A projekt ideálisan, teljes egészében egy nyári szünet során kerülhet megvalósításra, amikor nem vonjuk el a gyerekek energiáit az iskolától, és rendelkeznek kellő idővel és energiával a feladatok elvégzésére. Azonban a modulrendszer lehetővé teszi, hogy ne csupán a program egésze, hanem annak bizonyos elemei külön-külön is felhasználhatóak legyenek, vagyis egy rövidebb tanítási szünet vagy délutáni foglalkozások keretében is hasznosítható.

Az eredeti tervek szerint a feladatok megoldása hetente öt napon át zajlik, hétfőtől péntekig, ám a projektnapok elcsúsztathatóak. A foglalkozások időtartama 2-3 óra, amely rugalmasan kezelendő, és nem tartalmazza a házi feladatok megoldásához szükséges időt. Így folyamatos elfoglaltságot tudunk biztosítani a gyermekek számára, ám nem terheljük túl őket. A foglalkozások megtartásának ideje főleg a délutáni órákra esik.

A projekt valamennyi modulja egy nagyobb volumenű kézműves produktum elkészítésével zárul, amelyet a gyerekek közös erővel hoznak létre. Ugyanakkor arra az esetre, ha csupán modulrészletek kerülnének kivitelezésre, a program tartalmaz ajánlott egyéni kézműves feladatokat is, amelyek elkészítése kevesebb időt foglal magába, mivel sok esetben ezekkel jóval könnyebb megragadni a gyermekek érdeklődését. A projekt teljes zárását egy

olyan kiállítás képezi majd, amelyben a heti feladatok kerülnek bemutatásra a nevelők, illetve azok a gyerekek számára, akik nem vettek részt a programban.

Összegző értékelésként az első modul előtt, illetve az utolsó modul után kérdőívet kell kitölteni a gyerekekkel, amelyből leszűrhető, milyen szinten változott meg a hozzáállásuk bizonyos dolgokkal kapcsolatban a program hatására. Ezen felül a projektvezető tanár úrlapon vezeti a változások folyamatát. Ezeknek az eszközöknek az alkalmazására csak akkor van lehetőség, ha a projektvezető állandó csoporttal rendelkezik. Kérdőív és úrlap minta a mellékletek között található.

A program megvalósításában való előrehaladás rendszere

A program tananyagát modulokra bontottuk. A modulokra való felbontás alapját a modul során elsajátításra kerülő kompetenciák, ismeretek, motivációs elemek adják. Az egyes modulokon belüli tanulási feladatok a leckéken belüli rész-célkitűzések szerint kerültek felosztásra. Minden tanulási feladathoz önellenőrzés, önértékelési, értékelési forma: kérdések, feladatok találhatók, melyek segítségével a tanuló, illetve a foglalkozás vezetője ellenőrizheti, milyen mértékben sikerült elsajátítani a tanulási feladatban meghatározottakat. A modulok végén azok tananyagára épülő feladatok találhatók, melyek segítségével a foglalkozás vezetője ellenőrizni tudja a tanuló előrehaladását a modul célkitűzésére vonatkozóan. A program összegző értékeléssel zárul, melynek segítségével a foglalkozás vezetője komplex módon ellenőrizni tudja, hogy mennyire felelt meg a programban végzett tevékenység a célkitűzéseknek.

A tanulást segítő eszközök:

- Digitális, illetve egyéb oktatástechnikai eszközök alkalmazása.
- Hagyományos könyvtári eszközök
- Interneten elérhető adatbázisok, hasznos linkek, online alkalmazások

Lehetséges külső tanulási színhelyek:

- klub (pl.: Koreai Kultúra Klub – Budapest),
- kiállítás (pl.: Francia katonák Szegeden, 1918-1920 – Szeged),
- múzeum (pl.: Szépművészeti Múzeum – Egyiptomi gyűjtemény),
- történelmi emlékhely (pl.: Gázi Kászim pasa dzsámija – Pécs),
- hivatal (pl.: Egyesült Államok Nagykövetsége – Budapest),

- stb.

Számtalan lehetőség van arra, hogy a projekt elemeit valamilyen külső helyszínen meglátogatásával színesítsük vagy kombináljuk. Mivel a program földrajzi helytől függetlenül készült, vagyis bármelyik városban kivitelezhető, a gyermekek utaztatása pedig nehezen megoldható problémát jelent, így ilyen ajánlatokat a tervezet csak nagyon kevés helyen tartalmaz, a program ezt a megvalósítójának lehetőségeire és kreativitására bízta.

A program során alkalmazott munkaformák, szervezési módok:

- önálló egyéni munka
- páros munka
- csoportos munka
- kooperatív csoportmunka
- frontális osztálymunka
- csoportbemutatók
- egyéni bemutatók
- tanulmányi kirándulás
- önellenőrzés
- önértékelés

A program tartalma

A modulok eloszlása

Modul sorszáma	Témakör, cím	Óraszám
1.	Alapismeretek elsajátítása	6,5
2.	Egyiptom	8,5
3.	Görögország	8
4.	Olaszország	8,5
5.	Franciaország	8
6.	Németország	8
7.	Anglia	7,5
8.	Amerikai Egyesült Államok	7,5

9.	Finnország	8
10.	India	7,5
11.	Japán	8
12.	Brazília	7,5

A tervezetből több olyan ország is kimaradt, amely történelmi múltját és kulturális sokszínűségét tekintve bekerülhetett volna, ilyen pl.: Spanyolország, Oroszország, Kína, Mexikó, Ausztrália. Viszont számításba kell vennünk azt a tényt, hogy a program elég intenzív lesz a gyerekek számára, így további nemzetek becsúfolásával akár az eredeti céljaink ellentétét is elérhetjük, vagyis a gyerekek összezavarodnak, és nem tudnak majd különbséget tenni a különböző kultúrák között. Ugyanakkor felmerülhet egy esetleges második projekt kialakulása, amely erre a programra építkezve tovább bővíti a kulturális sokszínűséget, és tovább fejleszti a gyermekek információs műveltségét.

A hetek beosztása

Nap	Témakör
Hétfő	Ráhangelődés
Kedd	Földrajz, történelem
Szerda	Nyelv
Csütörtök	Specialitás
Péntek	Gasztronómia

4. A programterv gyakorlatban történő kipróbálása

A program kidolgozása után a kutatás második fázisát a program gyakorlatban való kipróbálása jelentette. Több lehetőség is állt előttem azzal kapcsolatban, hogy milyen intézményeket válasszak erre a célra, végül a körülményekhez alkalmazkodva, illetve a kutatás hatékonyságát szem előtt tartva hoztam meg a döntésemet. Így két nem formális tanulási színteret alakítottam ki: az egyiket a Pécsi Gyermekotthonban, a másikat pedig a Csorba-Győző Könyvtár által üzemeltetett könyvtárbuszon. Mindkét helyszínnel megvolt a maga előnye és a maga hátránya. Jelen dolgozatban főleg a könyvtárbuszon szerzett tapasztalataimat fogom részletezni.

4. 1. Színtér

Ahogy említettem, a program megvalósításának egyik terepe a Csorba-Győző Könyvtár által üzemeltetett könyvtárbusz volt. A mozgó szolgáltatás 2010 decembere óta üzemel a téli és nyári szünetet leszámítva folyamatosan. Útiterve a kezdetekben 27 települést tartalmazott, azóta viszont az ellátott települések köre a kétszeresére duzzadt. 2014 áprilisában adták át a második könyvtárbuszt, így a két jármű arányosan osztozik a településeken. Látogatásaim során azonban még csak az első üzemelt. A könyvtár mindkét mozgó szolgáltatás bevezetését pályázati pénzből oldotta meg.

A könyvtárbuszok könyvtáros szemmel is egy nagyon érdekes, izgalmas és újszerű szolgáltatást nyújtanak. A busz kéthetente érkezik egy faluba, amelyből az egyik általában hétvége, a másik pedig hétköznapi. A jármű saját könyvvállománnyal rendelkezik, amelyet az olvasók szabadon kölcsönözhetnek és használhatnak helyben. Ugyanakkor mivel a kölcsönzés a Csorba Győző Könyvtár integrált könyvtári rendszerén keresztül történik, így az olvasók szabadon előjegyezhetnek olyan könyveket, amelyek csupán a könyvtár épületében találhatók meg. A jármű rendelkezik saját wi-fi antennával, így az internet hozzáférés biztosított, amelyet a látogatók is használhatnak az asztalokra szerelt két laptopon keresztül. A buszon általában egy könyvtáros és egy sofőr tartózkodik, aki igyekszik mindenben segíteni a másik munkáját.

A könyvtárbusz egy teljesen más közeg, mint a korábban látogatott gyermekotthon. Egyrészt nem tudhatjuk biztosan, hogy azok a gyerekek, akik fellépnek a buszra hátrányos helyzetűek-e vagy sem, ám mivel a jármű az Ormánság területeit is járja, ahol sok az elmaradott kis falu, valószínűsíthetjük ennek lehetőségét. A másik különbséget az állandóság

hiánya adja, hiszen minden településre csak kéthetente érkezik el a busz, a gyerekek pedig nem biztos, hogy akkor éppen ráérnek. Ugyanakkor viszont ez egy sokkal szabadabb környezet, amiről elsőre úgy gondolnánk, ide sokkal érdeklődőbb gyerekek járnak. Ez azonban nem feltétlenül igaz és nem szabad elfelejtenünk, hogy a szabadság sok esetben azt is jelenti, hogy könnyebben lép ki a feladat megoldása közben az adott helyzetből.

Az előnyök és a hátrányok nagyjából kiegyenlítették egymást, így sikerült mindkét terepen nagyon érdekes és hasznos munkát végezni, hasznos módszertani tapasztalatokat szerezve a gyakorlatban.

4. 2. Gyakorlati tapasztalatok

Az első feladatsor

Mivel korlátozott idő állt rendelkezésemre (településenként másfél óra), ráadásul tudtam, hogy nem építhetem egymásra a foglalkozásokat, mivel nem tudok majd állandó csoporttal dolgozni, ezért úgy gondoltam, hogy a kidolgozott projekt első hete (könyvtárismereti hét) alkalmatlan lenne a gyerekek érdeklődésének felkeltésére. Így a program többi eleme között kerestem olyan lehetőségeket, amelyek témája képes megfogni őket. Úgy gondoltam, a megcélzott korosztály érdeklődési körébe a Facebook és más aktívan használható weboldalak, illetve tömegkulturális elemek tartoznak. Ebből kiindulva választottam az angol nyelvet az első foglalkozások témájának. Hiszen a Facebook és sok más, a fiatalok között népszerű web 2.0-ás oldal alap nyelve angol. Illetve a legpopulárisabb előadók többsége amerikai, így a dalszövegek is angol nyelven íródtak. Azt gondoltam, ez elég motiváció lesz számukra, hogy kicsit megismerkedjenek az angol nyelvvel, illetve azon keresztül lehetőségünk legyen fejleszteni az információs műveltségüket.

Kiválasztott feladatsor:

Ismerkedés az angol nyelvvel alapfokon

Tervezett időtartam: 30 perc

Rövid bemelegítő beszélgetés arról, ki mennyire tartja fontosnak az angol nyelvet. A projekt vezetője kifaggatja a gyerekeket a véleményükről: Az angol egy világnyelv, szerintetek fontos az ismerete? Hallgattok angol szövegű zenéket? Vannak esetleg olyan játékok, amikkel játszatok és angol nyelvűek? Ha nem ismertek egy-egy kifejezést, hol próbáljátok megkeresni? Ki tanult már közületek angolt? Van-e esetleg valaki, akinek van nyelvvizsgálója, vagy legalább úgy érzi, elég jól beszél angolul? (5 perc)

Ezután kis ismerkedős blokk következik, amikor a szótárakat nézzük meg: papír alapú szótárak, illetve Google fordító, webfordítás, SZTAKI. Hogyan működnek? Mennyire megbízhatóak azok, amelyek szöveget, kifejezéseket fordítanak? (5 perc)

A Duolingo (<https://www.duolingo.com/>) nevű angol nyelvet fejlesztő weboldal bemutatása a gyerekeknek. Ez egy olyan oldal, amely játékos nyelvtanuláshoz nyújt segítséget, a nyelvet jelenleg kezdők és a haladók számára is hasznos. Nem csak angol, hanem más nyelvek is tanulhatóak vele, ám a legtöbb esetben a közvetítő nyelv maga angol, így más nyelvekhez nem ajánlom. Folyamatos gyakoroltatás és feladatmegoldás közben egyenként

vezeti be az új kifejezéseket, amelyeket narancssárgával jelöl. A legtöbb feladatnál pedig, ha a szavak fölé visszük az egeret, az kiadja a magyar/angol megfelelőjét, így a gyerekek csak nagyon ritka esetekben tudnak elakadni, amelyekből a projektvezető kísérti őket. A játékkal nem csak fejleszthető a gyerekek tudása, de az is felmérhető, hogy milyen szinten tartanak. (15 perc)

Ellenőrzés, önellenőrzés: Miután a gyerekek kijátszották magukat a Duolingóval, egy kis, 5 perces verseny során ellenőrizzük, milyen szinten sikerült átadni nekik a szótárak használatával kapcsolatos ismereteket. Ki találja meg leggyorsabban a következő szavak angol/magyar megfelelőjét?

- család (family)
- köntös (robe, gown)
- hilarious (vidám)
- noise (zaj)
- köles (millet)
- énekes (singer)
- járomcsont (zygoma)
- performance (előadás)
- invitation (meghívás)
- bottle (palack, üveg)

Tapasztalatok:

2014. március 1-én voltam először terepen a könyvtárbusszal, melynek menetrendje aznap a következő volt: Szőkéd, Egerág, Szemely, Birján. Erre az útra a fenti feladatsort vittem, amely nem aratott osztatlan sikert. Sajnos ezeken a településeken igen kevés gyerek bukkant fel a buszon, annak ellenére, hogy szombat délelőtt-délután jártunk arra. A könyvtárosok szerint itt nagyjából ez a jellemző, néha-néha felbukkan egy-két gyerek, de igen ritkán. Ezek a települések közel vannak Pécshez, kevesebb, mint egy óra alatt el lehet jutni oda busszal, és az általános és középiskolások nagy része már ott tanul. Így lehetőségük van más könyvtárakat látogatni.

A megjelenő kevés gyerek nagy része elutasítóan viselkedett. Meg kell említenünk, hogy az adott környéken található települések többségén magas a sváb kisebbség aránya. Emiatt pedig az iskolákban (sok esetben már a óvodákban) főleg német nyelvet tanítanak. Az angol

az itteni gyerekek számára tehát nem csak „idegen nyelv”, hanem teljesen ismeretlen, ezzel együtt pedig ijesztő is.

Így lehetséges, hogy mindössze egy tízéves, szőkédi kislánnyal tudtam együtt dolgozni, aki bár németet tanul, de nagyon érdekli az angol nyelv és minden, amit a számítógéppel lehet csinálni. Ugyanakkor nagyon visszahúzódtól volt, szívesen csinálta a feladatokat a Duolingo nevű weboldallal, de nehezen vette rá magát a beszélgetésre. A különböző internetes szótárakkal nem is nagyon szeretett volna megismerkedni, azt mondta, azokat már ismeri, inkább a játékos weboldal érdekli.

Így végül kicsit több mint fél órát játszottunk ezzel a weboldallal, ami során a kislány véleményem szerint nagyon sokat fejlődött. Hamar felfedezte az angol és a német nyelv közötti hasonlóságokat, egy idő után tudatosan kereste azokat. A feladatok nagyon jól mentek neki, de ami a projektünk szempontjából fontosabb, nem csak az angol nyelv terén szerzett tapasztalatokat, hanem maguknak a feladatoknak a rendszerét és elvárásait is megtanulta. Illetve egy idő után hatékonyan sikerült eligazodnia a weboldal súgó, azaz információt nyújtó lehetőségei között.

Az első kiemelt feladatsor tulajdonképpen sikertelennek bizonyult, viszont rengeteg tapasztalatot szűrhettem le a kipróbálásából. Fel kellett ismernem, hogy annak ellenére, hogy a projekt valamennyi feladatát úgy alakítottam ki, hogy azok a teljes tervezetből kiemelve is használhatóak legyenek, a gyakorlatban való alkalmazás során azonban ez egy az egyben nem tehető meg. A teljes programtervre is igaz, hogy az aktuális projektvezetőnek mindig a gyerekek igényeihez és képességeihez, valamint az adott tanulási környezet nyújtotta lehetőségekhez kell igazítani a feladatokat. Ez pedig fokozottan érvényes abban az esetben, ha nem a teljes projekt, hanem annak egy-egy részlete kerül csak megvalósításra, hiszen a projekt elemei egymásra épülnek, és a kezdeti fázisban számtalan olyan feladatot tartalmaz, amelyek a gyermekek a munkába való belerázódására szolgálnak.

A második feladatsor

A korábbi tapasztalatokhoz mérten a második feladatsort úgy állítottam össze, hogy a programban található keresési feladatokat alakítottam egy információs totóvá. Úgy gondoltam, hogy mivel ezek vegyes tartalmú feladatok, nem kimondottan egy dologhoz köthetőek, mint az angol nyelvvel kapcsolatos rész volt, így kisebb eséllyel találok olyan gyereket, aki eredően visszautasítaná a feladatot, mivel nem érdekli annak a témája.

Kiválasztott feladatsor:

Információ totó!

A feladatok megoldásához internetes forrásokat és könyveket is használhatsz!

I. Mik az öttusa részei?

1. díjugratás, birkózás, sportlövészet, távolugrás, gerelyhajítás

2. diszkoszvetés, birkózás, futás, távolugrás, gerelyhajítás

x. diszkoszvetés, tenisz, futás, távolugrás, íjászat

II. Ki fejtette meg a hieroglifákat?

1. Jean François Champollion

2. Sir Charles Spencer Chaplin

x. François Villon

III. Imhotep melyik híres épületet tervezte?

1. Dzsózer fáraó lépcsős piramisát

2. Alexandriai könyvtárat

x. Colosseum

IV. Ki volt Buffalo Bill?

1. Fejvadász

2. Sheriff

x. Bölényvadász

V. Melyik New York legmagasabb felhőkarcolója?

1. Taipei 101

2. Burj Khalifa

x. Empire State Building

VI. Ki tervezte a New York-i Brooklyn hidat?

1. Johann August Strindberg

2. Johann August Roebling

x. Arjen Robben

VII. Milyen állatokkal kelt át Hannibál a hegyeken?

1. kecskékkal

2. egerekkel

x. **elefántokkal**

Könyvek a feladatok megoldásához:

1. Ford, Michael: Rázós kalandok az ókori olimpián. Budapest: Móra, 2012.
2. Huber, Hanke: Hegységek. Budapest: Tessloff és Babilon, 2006.
3. Köthe, Rainer: Hidak és alagutak. Budapest: Tessloff Babilon, 2007.
4. Köthe, Rainer: Tornyok és felhőkarcolók. Budapest: Tessloff és Babilon, 2004.
5. Kurth, Dieter: Az ókori Egyiptom titkai. Budapest: Tessloff és Babilon, 2007.
6. Reichardt, Hans: Piramisok. Budapest: Tessloff és Babilon, 2006.
7. Seiler, Signe: A vadnyugat. Budapest: Tessloff és Babilon, 2003.

Tapasztalatok:

Az eredeti tervek szerint 2014. március 2-án még az első feladatsorral jártam volna a könyvtárbusszal a kis falvakat. Azonban úgy gondoltam, minél előbb alkalmazkodnom kell a gyerekek kimondatlan, ám egyértelmű visszajelzéseire, így aznap már a későbbre tervezett totóval indultam. Illetve számoltam azzal a tényezővel, hogy a gyerekek nem ismernek engem, így talán nagyobb motivációra van szükségük az együttműködéshez, szóval két doboz csokit is vittem magammal a jutalmazásukra.

A célállomások a következők voltak: Siklósbodony, Ózdfalu, Páprád, Kórós. Ezek a falvak jóval szegényebbek, mint az egy nappal korábban látogatottak, a négy faluból három a Kelet-Ormánság területéhez tartozik, amelyet Magyarország legszegényebb vidékei között tartanak számon. Itt azonban jóval nagyobb az aktivitás a könyvtárbusz körül, mint a jobb színvonalon élő területeken. A könyvtárosok azt mondták, nagyon látszik az ittenieken, mennyire igénylik azt, hogy valaki foglalkozzon velük, sokszor csak azért jönnek a könyvtárbuszra, hogy valakivel beszélgethessenek. Ennek tükrében összesen 16 gyerek állt neki a feladatlap kitöltésének, és közülük 15 be is fejezte azt, ez pedig hatalmas növekedés a korábbi naphoz viszonyítva.

A feladatlap hét kérdéséhez hét könyv tartozott, amelyek a gyerekek számára előre oda voltak készítve az asztalra. Mivel minden egyes kérdéshez pontosan egy könyvből volt

kinyerhető a válasz, így először a kérdés értelmezése után nekik kellett kiválasztaniuk, hogy melyik könyvben keressék a megoldást, ezután pedig a könyvön belül kellett eligazodniuk.

Az első állomásunk Siklósbadony volt, ahol összesen 5 gyerek töltött ki feladatlapot. A legfiatalabb közülük 10 éves, a legidősebb pedig 17 volt. Ötük közül hárman testvérek, 10-12-16 évesek voltak, hozzájuk csatlakozott még a középső lány 14 éves barátnője. Közülük egyedül a legfiatalabb lány igényelt segítséget a teszt kitöltésében, a többiek teljesen egyedül oldották meg a feladatokat, és a 12-14 évesek is ugyanolyan ügyesen kerestek, mint a 16 éves lány. Utánuk érkezett, és tőlük kicsit elkülönülve ült le a 17 éves lány, aki sem külsőre, sem pedig szellemi szinten nem tűnt ennyi idősnek. Látszott rajta, hogy komoly tanulási nehézségei vannak, így még a könyvtáros folyamatos segítsége mellett is két hibát vétett a feladatban, amelyeket jóval lassabban oldott meg, mint a többiek, ennek ellenére nagyon lelkesen dolgozott. Éppen ezért lehetőséget kapott, hogy az általa elhibázott megoldásokat kijavítsa, és ugyanúgy járt neki a végén a csoki, mint a többi megfejtőnek, hiszen nagyon fontos, hogy a feladatok elvégzése során ne törjünk le azokat, akik valamilyen tanulási nehézséggel küzdenek, mivel a negatív tapasztalatok csak tovább mélyítik a gyermek negatív attitűdjét a dolgokkal kapcsolatban.

A második településen, Ózdfalun ugyancsak öt feladatmegoldónk volt. Közülük hárman 10 évesek, egy 12 éves és egy 15 éves. A legidősebb fiú oldotta meg a nap során a leggyorsabban a feladatokat, annak ellenére, hogy más településeken voltak nála idősebbek is. Az első kérdésre a választ például fejből tudta, mivel tanulták az iskolában. A fiú tíz éves húga más szempontból mutatott új dolgot a többiekhez képest: ő volt az egyetlen, aki megpróbálta interneten megkeresni a megoldásokat. Bár a feladatlapon is szerepelt, hogy használhatnak internetes forrásokat, illetve a számítógép végig bekapcsolva volt kirakva eléjük, ezen a kislányon kívül senki sem keresett ilyen módon, mindenki a könyvekre támaszkodott.

A másik két tíz éves lány később ült neki megoldani a feladatokat, mint a többiek. Ez általánosan valamennyi településen jellemző volt, hogy miután egy-két barátjuk már kitöltötte a feladatlapot, a passzívabbak is szívesebben fogtak neki, tehát működött a közösség húzó ereje. A két lány közül az egyik azonban azt gondolta, hogy megtippelni a válaszokat sokkal könnyebb lesz, mint megkeresni őket, így első körben 5 kérdést is elhibázott, amiért pedig a többiek piszkálni kezdték. Ez pontosan olyan helyzet volt, amelyet igyekszünk elkerülni, hogy a gyerekeknek ne legyenek negatív élményeik a feladatokkal kapcsolatban. Ezért a könyvtárossal ketten elhessegettük a piszkálódókat, és megadtuk a lehetőséget a kislánynak a javításra.

A másik tíz éves kislány volt az, akin az egész nap során a leginkább látszódott a fejlődés. Az első két feladatnak nagyon nehezen állt neki, már az elindulással gondjai akadtak, aztán egyre inkább belejött, fokozatosan felismerte a tartalomjegyzék fontosságát, hogy mennyire megkönnyíti számára a keresést, illetve egyre jobban átlátta, melyik információt melyik könyvben fogja megtalálni. Nagyon látványos fejlődést mutatott mindössze fél-háromnegyed óra alatt.

Ózdfalu után érkeztünk meg Páprádra, ahol jóval kisebb volt a forgalom, mint a másik három helyen, így csupán két gyerek töltötte ki a feladatlapot, akik a két szélsőséget képviselték. Egyikük egy 11 éves kislány volt, aki nagyon ügyesen, figyelmesen és átgondoltan válaszolt a kérdésekre. Olyan apróságokat is észrevett, amiket a többi gyerek nem, és csak azért nem ő volt a leggyorsabb, mert azután is tovább olvasgatta a könyveket, hogy azokban megtalálta a megoldásokat. Ezzel szemben a másik gyerek, egy 14 éves fiú, erősen visszamaradott volt, beszéd és figyelem problémákkal küzdött. Azonban a feladatlapot ő is nagy lelkesedéssel töltötte ki, amiben bár sok segítséget nyújtottunk neki, mégis rengeteg sikerélménye volt. A könyvtárosok elmesélték, hogy a fiú rendszeres látogatójuk, általában a busz érkezésétől távozásáig jelen van, sokat kölcsönöz, de a legnagyobb igénye arra van, hogy legyen kivel beszélgetnie.

A könyvtárbusz utolsó megállója Kórós volt, ahol összesen négy gyerek ült neki megoldani a feladatot, de csupán hárman fejezték be. Amikor megérkeztünk 6 kisfiú szaladt fel a buszra azzal a felkiáltással, hogy játszani szeretnének az interneten. A könyvtárbusz erre is szolgáltat számukra lehetőséget, de csak egy számítógép áll rendelkezésükre¹⁶, így azon kellett osztozkodniuk, ami miatt többször hangos vita is kialakult közöttük. A feladatlap iránt azonban nem mutattak semmilyen érdeklődést egészen addig, amíg a leghangosabb fiút, aki vezéregyenységnek tűnt közöttük, ki nem szorították a többiek a gép elől. Ezután odajött hozzám és határozottan közölte, hogy akkor ő kitöltené azt az „izét”. A feladatlap megoldása közben folyamatosan odaszólt a többieknek, hogy dicsekedjen, mennyire jól halad, mennyire könnyen mennek neki a feladatok, amiket tényleg nagyon ügyesen oldott meg. Miután befejezte a feladatsort, rábeszélte az egyik osztálytársát, hogy ő is töltsen ki, mindketten 11 évesek. Miután a „nagyok” kitöltötték a lapokat, odaállt elélem egy pici fiúcska, hogy ő is szeretné, majd büszkén közölte, hogy ő már másodikos, így tud olvasni és meg tudja csinálni. Minimális segítséggel, de 8 éves létére a 10-12 évesek sebességével és ügyességével oldotta meg a feladatokat. Ezek után csatlakozott a feladatmegoldók közé egy 10-12 éves forma

¹⁶ A buszokon eredetileg két laptop van olvasói használatra, ám az egyik éppen a program kipróbálásával egy időben volt szervizben.

kisfiú, aki ugyancsak önként jelentkezett a kitöltésre, mint a többiek, de a könyveket a kezébe sem vette, csak elkezdte bekarikázni a betűket. Ekkor szólt először egy másik kisfiú, hogy nem tud olvasni, mire a feladatmegoldó gyermek hevesen ellenkezett, hogy „de igen, tudok, ne mondj ilyeneket!”, így csak gyerekes pizskálódásnak gondoltam az egészet. Figyelmeztettem a fiút, hogy a könyvekben keresse a megoldást és elé is tettem az egyiket, majd arra kértem, hogy olvassa fel a feladatot. Ekkor viszont megkérdezte, muszáj-e olvasni. Mondtam neki, hogy nem kell hangosan, elég csak magában. Mire a másik fiú megint pizskálódni kezdett, hogy nem is tud olvasni. Ez alkalommal is cáfolat következett, majd a fiú abbahagyta a feladatmegoldást és szólt, hogy kiszalad a mosdóba, ahonnan aztán nem is tért vissza. Ekkor szóltak azok a gyerekek, akik addig hallgattak, hogy a fiúnak valóban komoly gondjai vannak az olvasással. Ez egy nagyon sajnálatos eset, amelyekhez hasonlóakat meg kell próbálni minél inkább elkerülni, hiszen itt pontosan olyan helyzet alakult ki, amelyről korábban többször is hangsúlyoztam, hogy kerülendő: a gyermek negatív élményekkel távozott a foglalkozásról.

A totó második alkalommal 2014. március 8-án került kipróbálásra. A könyvtárbusz ezen a szombati napon a következő településeket járta végig: Cún, Szaporca, Tésenfa, Drávapiski. Ezen a napon összesen hét gyerek töltötte ki a feladatlapokat, a legfiatalabb 7, a legidősebb pedig 12 éves volt. Láthatjuk tehát, hogy az átlagéletkor jóval alacsonyabb volt, mint az előző alkalommal. Ehhez mérten a gyerekek több segítséget is igényeltek, mint korábban. Cúnban egyetlen kitöltőnk volt, egy 7 éves kislány, aki korához képest meglepően ügyesen és lelkesen kereste a megoldásokat. Ugyanolyan jól boldogult, mint egy-két településen a 9-10 évesek.

Szaporcán két unokatestvér vállalkozott a feladatlap kitöltésére: a kislány 8, a kisfiú pedig 10 éves volt. A kislány édesanyja a helyi kapcsolattartó, vagyis ők minden alkalommal jelen vannak, amikor a busz a faluba érkezik. Ez a kislány feladatmegoldására is erősen kihatással volt: mivel otthon érezte magát a buszon, hozzászokott az itteni programokhoz, a hasonló feladatok megoldásához, így sokkal oldottabban vetette bele magát a munkába. Azért sikerült sokkal ügyesebben és gyorsabban kitöltenie a feladatlapot, mint a fiúnak, mert ha elakadt, nem félt kérdezni és segítséget kérni. Ezzel szemben a két évvel idősebb unokatestvére, aki sokkal visszahúzódbban viselkedett, sok esetben még a jó megoldást is félt kimondani, habozott és megerősítésre várt. Ebből is látszik, hogy sokkal jobb eredményeket tudunk elérni a gyerekekkel, ha folyamatosan részt tudnak venni különböző foglalkozásokon, nem pedig idegenek közé kerülve kell megcsinálniuk egy-két feladatot.

A harmadik település Tésenfa volt, ahol ugyancsak egy gyerek oldotta meg a feladatokat. Ő egy 9 éves kisfiú volt, aki korának megfelelően boldogult a válaszadással. Ezzel szemben Drávapiskinen három kitöltőnk is akadt, egy 12 éves fiú és a 10 éves húga, valamint egy 9 éves fiú. Itt – bár mindannyian sikeresen megoldották a feladatokat – az idősebb fiú teljesítménye nem emelkedett ki olyan szinten a többiek közül, mint azt a korkülönbség megkövetelte volna. Ennek ugyanakkor több oka is lehet, nem feltétlenül csupán a fiú képességei. A testvérpárt az édesanyjuk is elkísérte, aki miközben a gyerekei a feladatokat oldották, elmesélte, hogy hamarosan több hétre kórházba kell vonulnia, és az orvosok nagy esélyt látnak arra, hogy egy komoly betegsége van. Ezek után nevetve mesélte el, hogy a fia jelenleg az ő kiskabátját viseli, mert „bolondos módon” ehhez volt kedve. Úgy gondolom, hogy az édesanyja betegsége komoly hatással lehetett a fiúra, amely ugyanúgy meglátszott a ruházatán, mint a teljesítményén. Megkereste a válaszokat, és később tovább játszott odakint a társaival, vagyis próbált úgy viselkedni, mintha egy átlagos napról lenne szó, ám nyilvánvaló volt, hogy ez nincs így. A húga korát tekintve talán még túl fiatal volt, hogy felfogja a helyzet komolyságát, ám a fiút határozottan megijesztette a dolog. Ilyen esetben, mivel nem vagyunk pszichológusok, a zsúfolt könyvtárbusz pedig nem feltétlenül alkalmas arra, hogy a gyerekek komoly gondokról beszélhessenek velünk, így egy ilyen rövid látogatás során csupán annyit tehetünk, hogy kikapcsolódást, menedéket nyújtunk számukra.

A harmadik feladatsor

Korábban azt tapasztaltam, hogy a gyermekotthonban élők sokkal szívesebben keresnek a interneten, mint a könyvekben, a könyvtárbusz látogatói viszont mintha idegenkednének a webes forrásoktól. Ennek vizsgálatához a harmadik feladatsort kifejezetten internetes keresésre alakítottam ki.

Kiválasztott feladatsor:

Internetes keresési feladatok

- Keresd meg, ki volt az egyetlen magyar úrhajós! (**Farkas Bertalan**)
- Keress legalább öt olyan képet az interneten, amelyek Tutanhamon fáraó halotti maszkját ábrázolják, és mentsd ki őket egy Word fájlba!

- Keresd meg a Wikipédián a francia forradalom kronológiáját! Nézz utána a következő dolgoknak:
 - o Mikor végezték ki XVI. Lajost? **(1793. január 21.)**
 - o Mikor vezettek be Párizsban ostromállapotot? **(1795. április 1.)**
 - o Mi történt 1794. július 28.-án? **(Ítélet nélkül kivégezték Robespierre-t, Saint-Just-öt és barátait.)**
- Található egy lista az interneten, amely az ipari forradalom találmányait listázza ki! Keresd meg, és válaszold meg az alábbi kérdéseket az oldal alapján:
 - o Milyen korszakalkotó találmánnyal állt elő 1769-ben az angol James Watt? **(gőzgép)**
 - o Ki találta fel a távírót? **(az amerikai Joseph Henry)**
 - o Mikor indult el az első gőzmozdony és kinek a jóvoltából? **(1804 – az angol Richard Trevithick)**
- Keresd meg a választ az alábbi sporttal kapcsolatos kérdésekre:
 - o Mióta Olimpiai sportág a baseball? **(1912 óta)**
 - o Hány fő van egyszerre pályán egy csapatban a baseballban? **(9)**
 - o Mikor játszották az első hivatalos baseball meccset? **(1755-ben)**
 - o Mióta Olimpiai sportág az amerikai foci? **(nem az)**
 - o Hány játékos tartózkodik egyszerre a pályán egy csapatból? **(11)**
 - o Melyik sportból fejlődött ki az amerikai foci? **(rögből)**

Tapasztalatok:

Negyedik alkalommal 2014. március 22-én jártam a könyvtárbuszon, aminek az aznapi menetrendje a következő volt: Pécsudvard, Szőke, Regenye, Tengeri. Az utóbbi két település nagysága és jellege miatt a könyvtárbusz nem vonzott tömegeket, így itt nem tudtam gyerekekkel foglalkozni, az első két helyen viszont igen.

Ezen a napon a második feladatsort, vagyis az információs totót és a harmadikat, vagyis az internetes keresési feladatokat is magammal vittem. Ezen kívül az Internet Fiesta alkalmából a könyvtárbusz munkatársai készültek egy saját feladatsorral, amely az interneten használt hangulatjelek ismeretét mérte fel. A gyerekek így három különböző feladatsor közül választhattak, mivel is szeretnének foglalkozni. Fontos kiemelni, hogy ez olyan szempontból is változatos kínálat volt, hogy amíg az Internet Fiestás kérdőívet fejből kellett kitölteni, addig

az általam készített feladatsorokra könyvekből vagy az interneten kellett keresni a választ. Így a gyerekek a legtöbb esetben az alapján döntöttek, hogy milyen forrást szeretnének használni.

Az első településen, Pécsudvardon egy kisfiúnak segítettém kitölteni az Internet Fiesta feladatsorát. Bár az általam kidolgozott programterv szempontjából ez a kérdéslista nem releváns, ám az információs műveltség és a digitális írástudás szempontjából mindenképpen az. A feladatok többsége különböző karakterek felhasználásával kialakított hangulatjelek jelentésével volt kapcsolatos. Személyes véleményem szerint a könyvtárbusz munkatársai ezt a feladatsor nagyon jól kidolgozták ki, mivel a gyerekek számára nem csak érthető, de élvezhető is volt. Ezenkívül az érintett téma igencsak fontos, hiszen ezek a jelek az internetes kommunikáció alapját képezik a fiatalok számára. A feladatok között pedig nem csak ezek felismerése és beazonosítása, hanem előállítása is megjelent. Az egyik kérdés ugyanis arra vonatkozott, hogy mi történik Pinokkióval, amikor hazudik, majd ezt kellett ábrázolni. Tapasztalataim szerint ez okozta a legnagyobb fejtörést a gyerekek számára, ugyanakkor úgy gondolom, hogy az ilyen jellegű feladatok képesek hatékonyan fejleszteni a gyerekek kreativitását, méghozzá a sokak által elítélt digitális eszközökön keresztül.

Sajnos a pécsudvardi kisfiú nem szeretett volna több feladatot megoldani, és a településen más gyermek nem látogatta meg a könyvtárbuszt. A következő faluban, Szőkén két fiatal lány töltött ki feladatlapokat. Az idősebbik 19 éves, a fiatalabbik pedig 12 éves volt. Elsőként az Internet Fiestás feladatsoron dolgoztak, amellyel akadtak ugyan kisebb problémáik, de összességében egészen jól boldogultak vele.

Ezek után az információs totó következett, amely már komolyabb kihívás volt számukra. Az idősebb lány sikeresen megoldotta, ám nem dolgozott olyan gyorsan, ahogy egy korabeli, átlagos lánytól elvárható. A fiatalabbik lánynak azonban komoly gondjai voltak a feladattal, több esetben látszott, hogy szövegértési hiányosságai vannak, egyszerűen nem tudja értelmezni a kérdést, és azt is nehezen értette meg, pontosan mit kell csinálnia. Két alkalommal akarta abbahagyni a kitöltést, mert megmakacsolta magát azt mondogatva, hogy ő erre nem képes, de a barátnője rábeszélte a folytatásra. Illetve amikor először sikerült befejeznie a feladatlapot a válaszainak fele hibás volt, mert nem kereste ki a könyvekből a pontos megoldást, sok esetben képek vagy félmondatok alapján döntött arról, mit is jelöljön be. Érdekeség, hogy bár sokkal nehezebben boldogult, mint a másik lány, ő mégsem kért segítséget egyszer sem, míg az idősebbik többször is kért megerősítést vagy tanácsot.

Az információs totó megoldása után az internetes keresőfeladatokat megoldására már csak az idősebbik lány vállalkozott, itt azonban kiütköztek az ő hiányosságai is. Az esetek többségében a teljes kérdéseket írta be a Google keresőfelületébe. A második feladat során,

amikor Tutanhamon fáraó halotti maszkjáról kellett képeket keresnie, látszott, hogy egyáltalán nem értékeli a találatait, nem válogat közöttük relevancia szempontjából, és az Ehnaton fáraó szobráról készült képeket ugyancsak jó megoldásnak tekintette.

Az összetartozó feladatokkal is komoly gondjai akadtak, mert ha meg is találta a megadott oldalt, ahol az információk találhatóak, nem tudott az oldalon belül keresni. Miután ennek módszerét megmutattam neki, csak a feladatlagra írt kifejezéseket használta, így ha nem szó szerint úgy volt megfogalmazva az oldalon az információ, ahogy a kérdés is, nem találta meg a választ. A szinonimák használata eszébe sem jutott. Végül sikerült befejeznie a feladatlapot, de elég sok időt vett igénybe számára. Valószínűnek tartom, hogy a lány ritkán használ számítógépet és internetet a különböző információk megszerzésére, amennyiben ez mégis megtörténik valamilyen okból, akkor sem lehet szó komplexebb kérdésekről, ő pedig minden bizonnyal megelégszik a Google első néhány találatával. Vagyis az internet nyújtotta lehetőségek csupán nagyon kis részét használja ki, azokat is csak felületesen.

5. Konklúzió

A kutatásom fő célja egy olyan program létrehozása volt, amely képes hatékonyan fejleszteni a hátrányos helyzetű gyermekek információs műveltségét. Úgy gondolom, a fentebb leírt tapasztalatok alapján, hogy sikerrel jártam. A gyerekek, bár több esetben voltak elutasítóak a feladatokkal szemben, a foglalkozások nagy részében látványos fejlődést mutattak. Így magát a programot sikeresnek és hatékonnak tekintem.

A kutatásom megkezdése előtt a következő három hipotézist fogalmaztam meg magamnak, amelyeket mind sikerült igazolnom:

1. A hátrányos helyzetű gyerekek komoly elmaradással küzdenek az információs műveltség területén, amely nem feltétlenül párosul a számítógép-használati ismeretek hiányával.

Sok esetben láttam, hogy olyan gyermekek, akik szakadt ruhában, piszkosan és éhesen érkeznek a könyvtárbuszra, minden gond nélkül kezelik a számítógépet. A laptopok bekapcsolása, az internetes keresők használata, a játékok kezelése nem okozott nekik problémát, ám az olvasással, az feladatok értelmezésével, a megfelelő információk megtalálásával már komoly gondjaik adódtak. Úgy gondolom, a közoktatásban is az információs műveltség fejlesztését kellene a középpontba helyezni az informatika órák során, hiszen a digitális írástudás, a számítógép-használat már szinte veleszületett képességnek számít ennek a nemzedéknek. A probléma ott van, hogy nem tudják hatékonyan használni ezt a tudást.

2. Az általam kidolgozott program bármilyen terepen képes hatékonyan fejleszteni ezeket a kompetenciáikat. A gyerekek pedig minimális figyelem mellett, rövid idő alatt is hatalmas fejlődésen mehetnek át.

Ahogy korábban már említettem, két egymástól teljesen különböző színtéren próbáltam ki a feladatokat. Ezen keresztül pedig bizonyítást nyert, hogy bár a programterv eredetileg egy állandó csoport folyamatos fejlesztésére készült, a kiemelt részek mégis megállják a helyüket a változó környezetben is. A könyvtárbusz mint nem formális tanulási tér tökéletesen alkalmas az információs műveltség fejlesztésére, sőt talán még inkább, mint a gyermekotthon, mivel itt a körülmények biztosítása és a gyerekek aktivizálása is sokkal könnyebb.

3. A nem formális tanulási környezet ideális keretet szolgáltat az információs műveltség fejlesztésére, így a könyvtárak előtt álló lehetőségek szinte végtelennek tekinthetők.

Az információs műveltség fejlesztése szinte egészen a kezdetektől a magyar könyvtárosok szívügye, a témában való publikációk legnagyobb része is tőlük származik, ez pedig nem véletlen. Kutatásom bizonyította, hogy még az a könyvtár is alkalmas a fejlesztőprogramok lebonyolítására, amelynek folyamatosan változik a színhelye, illetve az olvasóközönsége, így jogos a következtetés, hogy egy állandó könyvtár, rendszeres programokkal sokkal többet tehet ebben az ügyben. Remélem, ez a kompetencia a jövőben is az egyik forró pont marad a kutatási témák között, és továbbra is hatékony programok születnek majd.

Úgy gondolom, még nagyon sok lehetőség rejlik az általam készített programtervben, ezért szeretném a jövőben a szakmai közeg elé tárni. Reményeim szerint egy arra alkalmas környezetben majd teljes egészében megvalósításra kerül, amellyel nagyban gazdagíthatná a résztvevő gyerekek életét, hiszen nagyon sokrétű, összetett és színes.

Bibliográfia

1. American Library Association Presidential Committee on Information Literacy. Final Report. Chicago, American Library Association, 1989.
2. Bárdossy Ildikó [et al.]: A kritikai gondolkodás fejlesztése: Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2002.
3. Bárdossy Ildikó [et al.]: A kritikai gondolkodás fejlesztése II.: Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2007.
4. Bawden, David: Információs és digitális írástudás: a fogalmak áttekintése. In: Könyvtári figyelő, 2002. (48. évf.) 1-2. sz. 157. old.
5. Bondor Erika (szerk.): Könyvtárhasználati feladatok: módszertani segédanyag és óravázlatok hagyományos (nyomtatott) és elektronikus források használatához. Budapest: Könyvtárostanárok Egyesülete, 2008.
6. Borostyániné Rákóczi Mária: Tudásalapú társadalom - információs műveltség. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2004. (13. évf.) 2. sz. 45-47. old.
7. Coombs, Philip Philip Hall; Hallak, Jacques: Managing educational costs. Oxford University Press, 1972.
8. Csapó Benő: A formális és nem-formális tanulás során szerzett tudás integrálása. In: Iskolakultúra, 2006. (16. évf.) 2. sz. 3-16. old.
9. Csörge Ágnes: Az információs műveltség fejleszthetősége könyvtári környezetben. In: Könyv és nevelés, 2011. (13. évf.) 2. sz. [csak elektronikus kiadásban]
10. Dömsödi Andrea: Az információs műveltségről alkotott nézetek. In: Könyvtári figyelő, 2011. (57. évf.) 1. sz. 40-58. old.
11. Dömsödy Andrea: Az információs műveltségről való gyermeki gondolkodás. Budapest, 2012. [doktori disszertáció] (Letöltve: 2014. április 8.)
http://www.domsodyandrea.hu/sites/default/files/doktori_disszertacio_domsody_0.pdf
12. Egervári Dóra: A PTE FEEK Hallgatóinak információs kompetenciái. Pécs, 2009 [szakdolgozat]
13. Feimer Ágnes: Fiatalok egyenlő eséllyel: mit tehet a könyvtár? Projektek és példák néhány európai országból. In: Könyvtári figyelő, 2011. (57. évf.) 1. sz. 133-144. old.
14. Karvalics László, Z.: Az információs írástudástól az Internetig. In: Educatio, 1997. (6. évf.) 4. sz. 681-698. old.

15. Karvalics László, Z.: Információs kultúra, Információs műveltség - egy fogalomcsalád értelme, terjedelme, tipológiája és története. In: Információs társadalom, 2012. (12. évf.) 1. sz. 7-43. old.
16. Koltay Tibor: Az információs írástudás összetettségéről. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2006. (15. évf.) 5. sz. 42-47. old.
17. Koltay Tibor: Információs műveltség. In: Könyv és nevelés, 2011. (13. évf.) 2. sz. 70-77. old.
18. Koltay Tibor: Információs műveltség: pedagógiai forradalom a könyvtárban? In: Könyvtári figyelő, 2007. (53. évf.) 2. sz. 278-288. old.
19. Koltay Tibor: Új média, információs műveltség, írás, olvasás, tanulás. In: Könyv és nevelés, 2013. (15. évf.) 3. sz. 72-79. old.
20. Koltay Tibor: Az új tanuláskultúra és az információs műveltség. In: Módszertani közlemények, 2008. (48. évf.) 4. sz. 159-162. old.
21. Koltay Tibor: Nemcsak az amatőröké a világ. Kinek kell az információs műveltség? In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2009. (18. évf.) 10. sz. 29-35. old.
22. Nagy Ádám: Információs írástudás és informatikai intelligencia. In: Új pedagógiai szemle, 2000. (50. évf.) 4. sz. 34-41. old.
23. Nagy Attila: Olvasásfejlesztés, könyvtárhasználat - kritikus gondolkodás: szócikkmásolástól a paródiaírásig. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár: Osiris, 2001.
24. Nyíró Gizella: Az "információs műveltség" alakítása könyvtári órákon. In: Könyv és nevelés, 2012. (14. évf.) 1. sz. [csak elektronikus kiadásban]
25. Péterfi Rita, Nagy Attila: Adatok az olvasásról, a könyvtár-, a számítógép- és az internethasználatról. In: Az olvasáskultúra fejlesztése: koncepciók, programok és kampányok. Budapest: Könyvtári Intézet, 2009.
26. Reedy, Katharine; Mallett, Elizabeth; Soma, Natasha: iKnow: information skills in the 21st century workplace. In: Library and information research, 37. évf. (2013) 114. sz. 105-122. old.
27. Sudár Annamária: „...Ha a gyerkőc már úgyis ott ücsörög reggeltől estig” – avagy a világháló mint elsődleges forrás (?). In: Az olvasáskultúra fejlesztése: koncepciók, programok és kampányok. Budapest: Könyvtári Intézet, 2009.
28. Susan B. Neuman and Donna C. Celano: Giving Our Children a Fighting Chance. Poverty, Literacy, and the Development of Information Capital. New York: Teachers College Press, 2012.

29. Szabolcsiné Orosz Hajnalka: Baranyai Könyvtárbusz, ami mindent visz. In: Könyv és nevelés, 2011. (13. évf.) 1. sz.
30. Szabolcsiné Orosz Hajnalka: Baranyai Könyvtárbusz Projekt. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2011. (20. évf.) 2. sz. 26-31. old.
31. Tóth Máté: Könyvtárbusz-szolgáltatások Magyarországon. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2012. (21. évf.) 2. sz. 26-35. old.
32. Váczy Zsuzsa: Fejlesztési lehetőségek nem formális tanulási környezetben (Letöltve: 2014. április 4.)
http://olvasas.opkm.hu/Plugins/Interactive/Media/514/media/vaczyzs_fejlesztesileheterosegek.pdf
33. Varga Katalin (szerk.): A 21. század műveltsége. E-könyv az információs műveltségről. Pécs, PTE FEEK Könyvtártudományi Intézet, 2008. (Letöltve: 2014. április 8.)
<http://old.lib.pte.hu/elektkonyvtar/ekonyvek/elibrary/21szazad/>

Felhasznált törvények szövegei:

1. 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről (Letöltve: 2014. április 8.)
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV&celpara=#lbj73param
2. 1997. évi XXXI. törvény a gyermek védelemről és a gyámügyi igazgatásról (Letöltve: 2014. április 8.)
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700031.TV&celpara=#xcelparam
3. 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről (Letöltve: 2014. április 8.)
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100190.TV&celpara=#xcelparam

A program kialakítása során figyelembe vett Nevelési Tudásdepó mintaprogramok (Letöltve: 2014. február 13.)

http://olvasas.opkm.hu/portal/menu/hirek/nevelesi_tudasdepo_mintaprogramok

1. Adoryán Emese: Tündérboszorkány a könyvtárban
2. Bajiné Takács Margit: Tavaszi tarisznya
3. Balogh Mihály: „A cigányság a föld borsá”
4. Béres Judit: A kritikai gondolkodás fejlesztése az információforrások és információk önálló, reflektív kezeléséért a középiskolák 11-12. évfolyama számára
5. Csekő Györgyi: Hommage à Zrínyi

6. Dubovszky Katalin – OLÁH Anna: A könyvek hidakat építenek
7. Dubovszky Katalin: Olvasunk és cselekszünk egészségünk megvédéséért (Egészséges életmódra nevelés a könyvtári foglalkozások keretében)
8. Galuska László Pál: Életünk füveskönyve avagy ismerd meg önmagad
9. Hagymási Krisztina: Természetes könyvtár
10. Hámoriné Váczy Zsuzsa – Bakonyi Anna: Egyéni tanulási utak, fejlesztő programok kialakítása
11. Hámoriné Váczy Zsuzsa – Kovács Erika: A hátrányos helyzetű gyerekek anyanyelvi kompetenciáinak megalapozása, fejlesztése
12. Hámoriné Váczy Zsuzsa – Kovács Erika: Óvodából iskolába (Anyanyelvi program)
13. Hámoriné Váczy Zsuzsa – Kőpatakiné Mészáros Mária – Sallainé Sipkai Zsuzsa: Fejlesztési modulok a fogyatékosági típusoknak megfelelően a sajátos nevelési igényű tanulókkal foglalkozó pedagógusok, könyvtárosok számára
14. Hámoriné Váczy Zsuzsa – Kőpatakiné Mészáros Mária: Egyéni és kiscsoportos fejlesztés a kooperatív tanulás segítségével, a könyvtár adta lehetőségek keretei között a formális, iskolai oktatást segítő felkészítés
15. Hámoriné Váczy Zsuzsa – Sallai Tibor: A középiskolai anyanyelvi kompetenciák fejlesztése nem formális tanulási utakon (Tudományos szöveg feldolgozása)
16. Hámoriné Váczy Zsuzsa – Sallai Tibor: A nem szakrendszerű oktatás programjának támogatása (Szövegértés, szövegalkotás)
17. Hámoriné Váczy Zsuzsa – Sallainé Sipkai Zsuzsa: Szakiskolások hátránykompenzációs programja
18. Hámoriné Váczy Zsuzsa: Kisiskolások olvasási és szövegértési képességeinek fejlesztése
19. Hámoriné Váczy Zsuzsa: Olvasásra nevelés a roma hagyományok bemutatásának, feldolgozásának segítségével
20. Hock Zsuzsanna: Könyvtárhasználati verseny (Mintaprogram az értő olvasást és a digitális, információs kompetenciákat mérő, azok fejlesztését szolgáló, nem formális verseny)
21. Hódi Marianna: Várvédő harcok és a végvári vitézek élete a XVI-XVII. századi Magyarországon
22. Ördögné Kovács Mónika: Digitális Erőd – információkereső kalandjáték a reneszánsz témakörében
23. Sallai Tibor: Galaxis útikalauz stopposoknak

24. Sallai Tibor: Kölcsönhatások, kölcsönös hatások
25. Steklács János: Olvasási képesség, olvasási motiváció fejlesztése a metakognícióra épülő olvasásstratégiai programmal könyvtári, iskolán kívüli foglalkozásokon
26. Szakmári Klára: Görög mitológiai történetek feldolgozása
27. Török Miklósné: Fűben, fában van az orvosság
28. Vekerdi Ágnes: Hónapok, jeles napok
29. Vincze Mária: Népmese napja (Török projekt)
30. Zsigri Mária: Holdutazás Verne Gyulával

A program gyakorlati megvalósítása során felhasznált könyvek:

1. Ford, Michael: Rázós kalandok az ókori olimpián. Budapest: Móra, 2012.
2. Huber, Hanke: Hegységek. Budapest: Tessloff és Babilon, 2006.
3. Köthe, Rainer: Hidak és alagutak. Budapest: Tessloff Babilon, 2007.
4. Köthe, Rainer: Tornyok és felhőkarcolók. Budapest: Tessloff és Babilon, 2004.
5. Kurth, Dieter: Az ókori Egyiptom titkai. Budapest: Tessloff és Babilon, 2007.
6. Reichardt, Hans: Piramisok. Budapest: Tessloff és Babilon, 2006.
7. Seiler, Signe: A vadnyugat. Budapest: Tessloff és Babilon, 2003.

Mellékletek

1. modul

Alapismeretek elsajátítása

A modul során a tanulók megismerik a könyvtári katalógus gazdagságát, az eligazító táblák jelentőségét, a könyvtárban található művek felosztását, a kölcsönzéssel kapcsolatos követelményeket. Ezenkívül az átgondolt internetes keresés módszereit is elsajátítják, tisztába kerülnek az interneten található fals információk nagy számával. Megismerkednek a Google-lel és a Wikipédiával, illetve azok működésével. A modul zárásaként az intézményi könyha eszközeinek működését is megismerik.

A modul elvégzése után a tanulók:

- ismerik a könyvtári viselkedés szabályait, az eligazító táblákat, a könyvtári katalógus használatát, a kikölcsönzés módját
- eligazodnak mind az intézmény, mind pedig a város könyvtárában, illetve tudatosan használják azok állományát és szolgáltatásait információszerzési célokra
- képesek önállóan keresni az interneten, ismerik a Google keresési beállításait és alkalmazzák is őket
- ismerik a Wikipédia működését, illetve ki tudják választani a megbízható szócikkeket
- a közös feladatoknak hála belezóznak a csoportos munkába

1. nap: Ismerkedés a helyi könyvtár elrendezésével, illetve az alapfogalmakkal

Tervezett időtartam: 90 perc

Az első napot egy rövid bemutatkozás és beszélgetés nyitja meg. A folyamatos párbeszéd a gyerekekkel nagyon nagy szerepet kap az egész program alatt. Fontos, hogy minden alkalommal, mielőtt belekezdenének egy nagyobb ismeretanyagba, a vezetőnek fel kell mérnie a gyerekek előzetes tudását, az elvárásaikat és az érdeklődésüket a témában.

Jelen esetben a könyvekkel és a könyvtárral kapcsolatos attitűdöket kell kitárgyalni: Járnak-e könyvtárba? Ha igen, milyen gyakran? Ha nem, miért nem? Mi taszítja őket? Mi kelti fel az

érdeklődésüket? Mit nem találnak meg ott, ami érdekli őket? Olvasáson kívül miért lehet még bejárni oda?(15 perc)

A beszélgetést követően a projektvezető körbevezeti a gyerekeket a könyvtárban, ahol megmutat nekik mindent. Megismerkednek az elrendezéssel, a jelzetekkel, megbeszélik az alapfogalmakat, pl.: szerző és szerkesztő közötti különbség. (30 perc)

Az ismeretek átadása után a gyerekek gyakorlati feladatokat kapnak, amelynek megoldására 30 percük van. Létszámtól függően 2-3 fős csoportokban dolgoznak.

Feladatok:

- Gondoljátok át, hogy az asztalon lévő könyvek közül melyiket hova raknátok a könyvtáron belül!
 - Varró Dániel: Bögre azúr
 - Leiner Laura: Bábel
 - Csillagászat mindentudó nagykönyve gyerekeknek
 - Angol-magyar szótár
 - Állatok nagykönyve
- Derítsétek ki, ki írta a Micimackó című könyvet! Keressétek is meg a polcon!
- Keressetek három olyan könyvet, amik járművekkel foglalkoznak!
- Nézzétek meg, Fekete István hány regénye található meg a könyvtárban!
- Válasszatok ki közösen egy várost, és keressetek hozzá egy könyvet! A város neve szerepelhet a könyv címében, de nem szükséges. (Útikönyvek is játszanak!)

Ellenőrzés, önellenőrzés: A fél óra lejárta után a feladatok közös ellenőrzése zajlik. Minden gyerek saját maga javítja a megoldásait. Fontos arra törekedni, hogy a gyerekek az ellenőrzés közben is csak tanuljanak, ne pedig kudarcként éljék meg az esetleges rossz megoldásaikat. Ugyanakkor fontos odafigyelni a teljesítményükre is, hiszen ebből megállapítható, mennyire volt hatékony az ismeret átadás és mik azok a kulcskérdések, amelyekre több időt kell szánni. Ugyanakkor fontos, hogy jó válaszok esetén meg kell dicsérni őket, hiszen a pozitív visszajelzés nagyon fontos számukra.

Az első nap végén hirdessük ki a gyerekek számára a heti feladatot, amelyen aztán szabadidejükben a hét valamennyi napján dolgozhatnak.

2. nap: Ismerkedés a városi könyvtárral, annak elrendezésével és állományával, különböző kódexekkel és lexikonokkal, térképekkel és atlaszokkal

Tervezett időtartam: 90 perc

Az előző napi tapasztalatokra építve, rövid ismételés után a városi könyvtárban kell végigvezetni a gyerekeket. A korábbi áttekintő ismereteken túl ki kell térni a különböző dokumentumtípusokra is részletesebben. (45 perc)

A gyerekek itt is feladatsort kapnak, amelyet 30 perc alatt kell megoldaniuk. A korábbi csoportbeosztás továbbra is alkalmazható.

- Mi a különbség az egynyelvű és a többnyelvű szótárak között? Írjatok mindegyikre példákat!
- Soroljátok fel azokat a dokumentumtípusokat, amelyekkel az intézményi könyvtárban nem találkoztál!
- Milyen szolgáltatásai vannak még a könyvtárnak a könyvek kölcsönzésén kívül? Soroljátok fel néhányat!
- Válasszatok ki egy tudományt, amit a csapatban mindannyian szerettek és keressetek hozzá 3-4 könyvet! Miért ezeket választottátok? Indokoljátok meg!
- Milyen zenét szerettek? Válasszatok közösen egy műfajt, majd keressetek könyveket és CD-ket a témában! Írjátok fel, hol találtátok őket a könyvtárban!

Ellenőrzés, önellenőrzés: A foglalkozás zárásaként ismételten szánjunk 15 percet a feladatok közös leellenőrzésére és megbeszélésére!

3. nap: Ismerkedés a számítógéppel és annak használatával, valamint a különböző keresési oldalakkal

Tervezett időtartam: 90 perc

Ha az intézményben több szabadon elérhető számítógép is van, esetleg egy internet-szoba, akkor a gyerekek többsége minden valószínűség szerint már tudja kezelni a számítógép több programját, és aktívan használja a keresésekhez a Google-t is. Azonban sokak esetében a különböző internetes fogalmak összefolyhatnak, mivel csak a legnépszerűbb alkalmazásokat használják (Facebook, Youtube), így célszerűnek tartjuk egy rövid, ám komolyabb bevezető tartását, ahol tisztázásra kerülnek az olyan fogalmak, mint e-mail, webcím, közösségi oldalak, kereső oldalak. Említés szintjén hasznos lehet bemutatni, hogy a Google-ön kívül van más kereső is, de mivel nagyon elenyésző az esélye annak, hogy a gyerekek használni fogják, így felesleges komolyabban belemenni. (20 perc)

Amiről viszont mindenképpen beszélni kell, az az internet veszélyei: adathalászat, személyiséglopás, pedofilok átverése, vírusok. Mindenképpen beszélni kell nekik arról, hogy nem mindegy, milyen tartalmakat osztanak meg magukról a közösségi oldalakon, mert azok bárki számára elérhetőek lehetnek. Ezen kívül érdemes beszélni nekik egy kicsit arról, hogy hogyan válasszanak maguknak jelszót. (40 perc)

Osszunk ki néhány egyéni keresési feladatot a gyerekek között, amelyek során a Google egyszerű keresési funkciói mellett a speciális beállításait is használniuk kell. (20 perc)

Feladatok:

- Készíts útvonaltervet a Google Maps segítségével Párizs és Marseille között!
- Keress nagyméretű borítót a kedvenc könyvedhez!
- Keresd meg, ki volt az egyetlen magyar úrhajós és próbálj meg összeszedni róla minél több információt! (Farkas Bertalan)

Ellenőrzés, önellenőrzés: Mindenki egyénileg bemutatja a feladatmegoldását. Mivel ez már a 3. nap együtt és a gyerekek csoportban is sokat dolgoztak, így talán már elég összeszokott a társaság és nem fogják kigúnyolni egymást rossz megoldások esetén. Nagyon fontos, ha ez mégis megtörténne, a projekt vezetőjének azonnal közbe kell lépnie, és tudatosítani kell a gyerekekben, hogy ez a viselkedés nem helyes. (10 perc)

4. nap: *Megismerkedés a Wikipédiával, annak különböző funkcióival, különös figyelmet fordítva az esetleges hibákra*

Tervezett időtartam: 60 perc

Mivel a Wikipédia az egyik legnagyobb web 2.0-ás ismerettár, így mindenképpen beszélni kell róla. Nem csak a weboldal működéséről, hanem magáról a web 2.0 lényegéről is. Hiszen ezen keresztül sokkal inkább megérhetőek lesznek azok a közösségi oldalak, amelyeket a fiatalok nap mint nap használnak. Ugyanakkor mivel a Wikipédia minőségével szemben érkezik a legtöbb kritika a tudományos élet képviselőitől, ezért itt tartjuk fontosnak elbeszélgetni a gyermekekkel az interneten megtalálható fals információkról. A Wikipédia szerkesztési lehetőségeinek bemutatása után mindenképpen magyarázzuk el, milyen funkciókat töltenek be a hivatkozások, és hogyan teszik megbízhatóbbá a szócikkeket. (30 perc)

Osszunk ki a gyerekeknek egyéni feladatokat, amelyeket 20 percük van megoldani!

- Keresd meg a kedvenc énekesedet Wikipédián! Szerinted mennyire részletes és megbízható a cikke? Te kiegészítenéd valamivel? Tedd meg!
- Tegnap már meg kellett keresned Farkas Bertalant, keresd meg most is a Wikipédián! Hasonlítsd össze a külföldi szócikkeit! Melyik országban írnak róla a legtöbbet?

Ellenőrzés, önellenőrzés: A foglalkozás utolsó 10 percében beszéljük meg a feladatok egyéni megoldását!

5. nap: *Az intézményi konyha megismerése*

Tervezett időtartam: 60 perc

Erre az alkalomra főleg akkor van nagy szükség, ha a gyerekek nem használják egyébként is az intézményi konyhát, és nem készítenek maguknak rendszeresen ott ételt. Ellenkező esetben meg kell nekik mutatni, hogyan kell kezelni a sütőt, milyen edények és eszközök vannak, milyen hozzávalók állnak rendelkezésükre, mit hol találnak.

A konyha megtekintése mellett fontos, hogy szánjunk némi időt arra, hogy megbeszéljük a gyerekekkel, hol találják a szakácskönyveket, illetve érdemes velük végeztetni néhány keresést receptek után az interneten.

Heti feladat: Egy világtérkép közös elkészítése.

Bár a programban nincs hely arra, hogy környezetvédelemmel kapcsolatos feladatokat adjunk, illetve hogy környezettudatos témákban tartsunk előadásokat, igyekeztünk ezt is valamilyen szinten bevonni, mivel nagyon fontosnak tartjuk. Ezért a legtöbb heti feladat újrafelhasznált termékekből készül.

A csoport valamennyi tagja részt vesz a világtérkép elkészítésében, amelyhez alapanyagul szolgálhat bármilyen kidobott dolog: tejes doboz, PET palack, papír hulladék, vagyis tulajdonképpen bármi, ami a gyerekek fantáziáját megragadja. Susan Stockwell készített a miénkhez hasonló térképet, számítógépes hardverek újrahasznosításával. (lásd: Mellékletek 1. és 2. ábra)

A térkép végigkíséri a teljes programot: a második héttől ezen kerülnek jelölésre azok az országok, amelyekkel a program során a csoport már foglalkozott.

A mellékletek között találhatóak még javaslatok az 1. modul végrehajtása során beépíthető különböző kézműves feladatokra. (lásd: 3., 4., 5. ábra)

2. modul

Egyiptom

A modul során a gyerekek felelevenítik Egyiptommal, az ország történelmével és gazdag kultúrájával kapcsolatos ismereteiket. Különös tekintettel az egy- és többistenhit kérdésére, valamint az arab nyelvre. A keresési feladatokon keresztül tovább fejlődik az információs műveltségük.

A modul elvégzése után a tanulók:

- Eligazodnak a történelmi Egyiptom legfontosabb kifejezései között
- Ismerik az egy- és a többistenhit közötti alapvető különbségeket
- Hatékonyabban tudnak majd önállóan keresni
- Hozzászoknak a csoportmunkához és a közös feladatokhoz
- Könnyebben osztják meg a társaikkal a véleményüket
- Gyakorlati tapasztalatot szereznek az intézményi konyha használatában

1. nap: Ráhangelődés, filmnézés

Tervezett időtartam: 150 perc

A második modul első napját beszélgetéssel indítjuk, amikor felmérjük, mit gondolnak a gyerekek az egyiptomiakról. Mivel elméletben már a csoport valamennyi tagjának tanulnia kellett róluk (ha nem számolunk az esetleges évisméltlésekkel), illetve számos populáris alkotásban találkozniuk kellett már a témával, így remélhetőleg a többségnek lesz valamilyen kialakított képe, akkor is, ha hiányos. A foglalkozás vezetője olyan célzott kérdéseket tesz fel nekik, mint: Láttatok már valamilyen mesét vagy filmet, ami az egyiptomiakról szól? Tudjátok mik azok a múmiák, hogyan készülnek? Mire jók a piramisok? Mi a véleményetek ezekkel a dolgokkal kapcsolatban? (10 perc)

A beszélgetés után a gyerekekkel közösen válasszuk ki, milyen filmet szeretnének megnézni. Az ajánlottak között szerepel az *Egyiptom hercege* című animációs mese, amelyet 1998-ban készített a DreamWorks, és Mózes életéről szól. Illetve az amerikai *Múmia trilógia* (1999, 2001, 2008) mindhárom epizódja. Ezek főleg szórakoztató filmek, nem pedig oktató jellegűek, bár megfelelő szempontok mentén erre is alkalmasak. Ne felejtjük el, hogy a hét

első napját elsődlegesen arra kell szánunk, hogy a gyerekek érdeklődését felkeltsük a téma iránt, ez pedig könnyedén szórakozva sokkal gyorsabban és egyszerűbben történhet. Ha sikerrel járunk, a többi nap feladatainak is sokkal lelkesebben fognak majd neki. Ezért ezen a napon direkt feladatokat nem is osztunk ki nekik, csupán indirekt módszerekkel bíztatjuk őket gondolkodásra, véleményalkotásra, és annak felvállalására. (90-130 perc)

A film megtekintése után remélhetőleg a gyerekek nagyon lelkesek lesznek és szeretnék majd megbeszélni az élményeket. Ha kellően aktívak, a projektvezetőnek fokozatosan a háttérbe kell húzódnia és foglalkozásról foglalkozásra egyre kevesebbet beszélnie az ilyen alkalmak során. Természetesen, ha a gyerekek megkérdezik a véleményét, amire nagy valószínűség szerint több dologgal kapcsolatban sor kerül majd, beszélgethet velük, de ideális esetben csak akkor szól bele a gyerekek eszmecseréjébe, ha azok eltértek a tárgytól, vagy olyan témákra nem térnek ki, amelyek az anyag feldolgozását tekintve fontosak lehetnek. (10 perc)

Az első nap végén hirdessük ki a gyerekek számára a heti feladatot, amelyen aztán szabadidejükben a hét valamennyi napján dolgozhatnak.

2. nap: *Az ókori civilizáció megismerése*

Tervezett időtartam: 120 perc

A projekt vezetője rövid előadást tart az ókori egyiptomi birodalomról. Ahogy korábban már említettük, a gyerekeknek elvileg már kellett foglalkoznia ezzel az iskolában, így némi együttműködésre számíthatunk tőlük, ám előzetes tudásukra nem nagyon alapozhatunk. Ugyanakkor a programnak nem célja az, hogy lexikális tudással lássa el a gyerekeket, elsődlegesen az érdeklődésüket kívánja felkelteni a világ felé, ezzel pedig olyan témákat biztosítani számukra, amelyekkel foglalkozva fejleszthető az információs műveltségük. Így a projekt során bár több esetben tart előadást a vezető, ezeknek mégis inkább jó hangulatú beszélgetésre, mesélgetésre és anekdotázásra kell emlékeztetnie, nem pedig a klasszikus frontális oktatás egy tanórájára. Az ismeretanyag átadása során a projekt vezetőjének mindenképpen ki kell térnie a piramisokra, fáraókra, illetve a Nílus fontosságára. (30 perc)

Gyakoroltassuk a keresést a következő feladatokkal, amelyek megoldására a gyerekek 50 percet kapnak, és egyénileg kell megoldaniuk:

- Keressétek meg a Mi micsoda sorozatból a Múmiák című könyvet! Keressétek meg benne a mumifikálás folyamatával foglalkozó fejezetet! Írjátok le a folyamat részeit! (a belső szervek eltávolítása, a belső szervek mumifikálása, a víz eltávolítása, utólagos szárítás)

- Keresd meg szintén ebből a sorozatból a Piramisok című kötetet is! Keresd ki belőle, ki volt Imhotep, melyik híres épületet tervezte? (Dzsószer fáradó lépcsős piramisát)
- Tutanhamon az egyik leghíresebb fáraó. Keresd meg, kik fedezték fel a sírját! Internetes forrást is használhatsz! (Howard Carter, az anyagi szponzor pedig Lord Carnarvon volt)
- Keress legalább öt olyan képet az interneten, amelyek Tutanhamon fáraó halotti maszkját ábrázolják!
- Nézz körül az interneten! Keresd legalább egy olyan érdekes egyiptomi tárgyat, ami felkeltette az érdeklődésedet, és amit pár mondatban be tudsz majd mutatni a többieknek!
- Ha te Egyiptomba utazhatnál, milyen látnivalókat néznél meg? Kérlek, állíts össze egy rövid listát, és indokold meg a társaidnak, miért pont ezeket a dolgokat választottad!

Ellenőrzés, önellenőrzés: A nap zárásaként beszéljük meg a feladatmegoldásokat, mindenki mutassa meg a többieknek az általa talált képeket, tárgyakat. Fontos, hogy arra ösztönözzük a gyerekeket, hogy indokolják a választásaikat, hiszen ez is csak előre viszi őket azon az úton, hogy fel merik vállalni a véleményüket a többiek előtt. Hangsúlyozzuk, hogy itt nincsenek jó és rossz válaszok, hiszen mindenki véleménye egyéni. Mutassunk rá, hogy el kell fogadniuk egymás véleményét, sőt még ötleteket is meríthetnek a másik feladataiból. (40 perc)

3. nap: *Ismerkedés az arab nyelvvel*

Tervezett időtartam: 90 perc

Valószínűleg a gyerekek közül senki sem szerzett komolyabb tapasztalatot az arab nyelvvel kapcsolatban. Így a foglalkozást indító beszélgetést rövidre vehetjük. Pár alap dolgot, főleg az írásmódjukkal kapcsolatban mindenképpen beszéljük meg a gyerekekkel. Meséljünk nekik arról, hogy bár ez a nyelv számunkra csupán érthetetlen vonalaknak tűnhet, mégis a világ ötödik legtöbbet beszélt nyelve. A magyarban is vannak olyan jövevényszavak, amelyek ebből a nyelvből érkeztek, például: admirális, algebra, arzenál, elixír, haramia, kámfor, kávé, maffia, magazin, maskara, masszázs, matrac, sáfrány, sátán, szörp, tarifa, zenit. Ezután áttérhetünk a gyakorlatibb jellegű dolgokra. (15 perc)

Nézzünk a gyerekekkel olyan weboldalakat, ahol meghallgathatjuk, hogyan ejtik ki a különböző arab szavakat. Erre több magyar nyelvű portál is lehetőséget nyújt. Ilyen például az Okosító.hu nevű magyar weboldal (<http://www.okosito.hu/index.php/arab>), amely tematikusan csoportosítja a legpraktikusabb kifejezéseket. Illetve a Goethe – Verlang nevű portál, amely számos nyelv online tanulására biztosít felületet, a magyar-arab leckék elérhetősége: <http://www.goethe-verlag.com/book2/HU/HUAR/HUAR003.HTM> A felolvasások után az egyszerűbbnek tűnő kifejezéseket próbáljuk meg kórusban a felolvasó után mondani. (30 perc)

Adjunk ki keresési feladatokat a gyerekeknek, amely megoldására 30 percet kapnak! A feladatok megoldása egyénileg zajlik!

- Keressétek meg a könyvtárban a *Kezdők arab nyelvkönyve* című kötetet! Válasszatok ki közösen egy szót, amit a csoportból mindenki megpróbál majd leírni. Szavazzátok meg, kinek sikerült a legjobban a feladat!
- Keressétek meg a Wikipédián az arab nyelv szócikket!
 - Melyik országokban beszélik a nyelvet? (Afganisztán, Algéria, Azawad, Bahrein, Comore-szigetek, Csád, Dzsibuti, Egyesült Arab Emírségek, Egyiptom, Eritrea, Etiópia, Franciaország, Irak, Irán, Jemen, Jordánia, Kamerun, Katar, Kuvait, Libanon, Líbia, Mali, Marokkó, Mauritánia, Málta, Niger, Nigéria, Nyugat-Szahara, Omán, Palesztina, Puntföld, Spanyolország, Szaúd-Arábia, Szudán, Szíria, Szomália, Szomáliföld, Tádzsikisztán, Törökország, Tunézia Üzbegisztán, valamint a környező országok)
 - Melyik országokban hivatalos? (Algéria, Azawad, Bahrein, Comore-szigetek, Csád, Dzsibuti, Egyesült Arab Emírségek, Egyiptom, Eritrea, Irak, Izrael, Jemen, Jordánia, Katar, Kuvait, Libanon, Líbia, Mauritánia, Marokkó, Nyugat-Szahara, Omán, Palesztina, Szaúd-Arábia, Szudán, Szíria, Tunézia; Nemzeti nyelv: Mali, Szenegál)
 - Melyik nyelvcsaládba tartozik? (Afroázsiai nyelvcsalád)

Ellenőrzés, önellenőrzés: A feladatok elvégzése után mindenki mutassa meg, hogy sikerült a kiválasztott arab szó leírása, majd pedig a gyerekek végezzék el a szavazást. A szavazás nyertesét jutalmazhatjuk valamilyen kis aprósággal, esetleg csokival vagy cukorkával. Eztán ellenőrizzük le a másik feladat megoldását is. A megszokott módon a gyerekek a saját

válaszaikat javítják. Ez egyrészt könnyű feladat volt, mivel a válaszokat egyszerűen meg lehetett találni, ám sokat kellett írni, így a gyerekek figyelme került a középpontba és az, mennyire türelmesen állnak egy-egy feladat elkészítéséhez. (15 perc)

Házi feladat: Válassz egy történetet az Egyiptom: Mítoszok és legendák című könyvből, amit elolvasol, majd elmesélsz a többieknek a következő napon!

4. nap: *A hieroglifák és az ókori egyiptomi hitvilág megismerése*

Tervezett időtartam: 90 perc

A napi foglalkozás megkezdéseként elbeszélgetünk a gyerekekkel a korábbi ismereteikről és a héten tapasztalt élményekről a hieroglifákkal és az istenekkel kapcsolatban. Mivel a piramisok, a fáraók és a temetkezésük már szóba került, így érintőlegesen már mindenképpen foglalkozniuk kellett ezekkel a témákkal. (15 perc)

A tanár előadást rövid előadást tart a hieroglifákról, de a hangsúly itt a hitvilágra kerül. Rövid ismerkedés következik az egyiptomi istenekkel, majd megbeszélésre kerül, hogy mit jelent az egy- és a többistenhit. (30 perc)

A gyerekek 30 perc alatt megoldandó feladatokat kapnak:

- Keresd meg a Fénypontban sorozat Egyiptommal foglalkozó részét! Keresd ki a vallással foglalkozó részt! Mi a különbség Uadzset és az udzsat között? (Uadzset a deltatorokolat istennője volt, az udzsat pedig a varázsszem)
- Keresd ki ugyanebből a könyv az írással kapcsolatos részt! Milyen írást használtak az írnokok a hétköznapiokon a hieroglifák helyett? (Hieratikus)
- Keresd ki a Mi micsoda? sorozatból Az ókori Egyiptom titkai című részt! Keresd meg belőle a választ a következő kérdésre: Ki fejtette meg a hieroglifákat? (Jean Francois Champollion)
- Keresd meg a könyvtárban a Mit kell tudni az ókori Egyiptomról? című könyvet! Keresd meg benne a vallásukról szóló részt! Ki volt Ízisz? (Ré napisten lánya, Ozirisz felesége, a halottak védelmezője, a teremtség anyaistene)
- Melyik isten a kedvenced? Keresd meg az interneten, hogyan írják hieroglifákkal a nevét!

Ellenőrzés, önellenőrzés: A feladatok ellenőrzése a szokásos ütemben zajlik. Ekkor kerülnek megbeszélésre a házi feladatul választott történetek. A gyerekek a nap folyamán ekkorra talán

már annyira feloldódnak, hogy könnyebben tudnak majd egymás előtt mesélni az olvasmányélményeikről. (15 perc)

5. nap: Koseri (kushari) készítése

Tervezett időtartam: 60 perc

A foglalkozás kezdeteként kérjük fel a gyerekeket, hogy keressenek a könyvekben vagy az interneten olyan receptet, amely koseri elkészítésével kapcsolatos, illetve amelyet el lehet készíteni az előzetesen beszerzett hozzávalókból. Fontos, hogy ezt a folyamatot is csak minimális támogatással végezzék a gyerekek, de zömében egyedül oldják meg a problémát, ugyanakkor viszont folyamatos felügyelet alatt legyenek. Ezt a napot a modulon belül azért tartjuk fontosnak, mert egy részt szórakoztató lezárása a foglalkozásoknak, másrészt pedig olyan gyakorlati tudást ad, amely jól látványosan hasznosítható az életben. Így tehát látszik, hogy az információs műveltség nem csak az elvont dolgokban, elméletben van jelen, hanem a teljesen hétköznapi gyakorlatiakban is, ez pedig talán közelebb hozza az egész program célját a gyerekekhez.

A koseri egy csípős, paradicsomos szósszal leöntött szénhidrátbomba, ami rizsből, tésztából, feketelencséből és csicseriborsóból áll, és fontos kiegészítője a pirított hagymacsíknak.¹⁷ Mintarecept a program mellékletei között található.

Heti feladat: A gízai piramisok makettjének elkészítése kockacukorból.

A kockacukor talán nem hétköznapi kézműves eszköz, viszont a gyerekek számára pont emiatt lehet jó, hiszen nem megszokott, vagyis érdekes. A piramisok egymáshoz viszonyított méretéről, illetve elhelyezkedésükről képet mellékelünk. (lásd: Mellékletek 6. ábra) A munka részleteinek kidolgozása a gyerekek kreativitására bízott.

A mellékletek között találhatóak még javaslatok a 2. modul végrehajtása során beépíthető különböző kézműves feladatokra. (lásd: 7., 8., 9. ábra)

A modul során felhasznált könyvek:

1. Davies, Helen: Kezdők arab nyelvkönyve. Budapest: Holnap, 2004.

¹⁷ <http://kozelakelet.blogspot.hu/2012/05/egyiptom-nemzeti-etele-koseri.html> (Letöltve: 2014. március 4.)

2. Grant, Neil: Az egyiptomiak. Budapest: Magyar Könyvklub, 1996.
3. Kurth, Dieter: Az ókori Egyiptom titkai. Budapest: Tessloff és Babilon, 2007.
4. Reichardt, Hans: Piramisok. Budapest: Tessloff és Babilon, 2006.
5. Rózsa Péter (szerk.): Mit kell tudni az ókori Egyiptomról? Debrecen: Tóth Könyvkereskedés és Kiadó, 2003.
6. Quesnel, Alain: Egyiptom: Mítoszok és legendák. Budapest: Gulliver: Lilliput, 1991.
7. Tarnowski Wolfgang: Múmiák. Budapest: Tessloff és Babilon, 1991.

A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg.